

ВІДДІЛ ОСВІТИ ДЗЕРЖИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ

ОРІЄНТИР

МІСЬКИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ

Інформаційно-
методичний вісник

№ 11 (011)
ЧЕРВЕНЬ 2015

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД МОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Мовна політика посідає чільне місце в системі державних пріоритетів, оскільки її стратегічним завданням є забезпечення неухильного додержання конституційних гарантій щодо всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, вільного розвитку, використання і захисту мов національних меншин та задоволення мовних потреб громадян України.

Мовна освіта в Україні спрямована на виховання людини, яка вільно володіє літературною мовою в усіх сферах суспільного життя. Уміння сприймати, розуміти почуте або прочитане, викладати його зміст, точно формулювати думку, висловлювати її в усній чи писемній формі можуть бути сформовані лише на основі розвитку мислення і мовлення, що є основою навчання мови, починаючи з 1-го класу.

Знання державної мови, як відомо, є конституційним обов'язком кожного громадянина України, і досконале володіння нею створює умови для повноцінного високоінтелектуального розвитку особистості, участі її в різних сферах суспільно-політичного, адміністративно-господарського, культурного життя нашої держави.

У випуску розкрито концептуальні положення державних документів щодо сучасної мовної освіти особистості, розглянуто чинні стандартизовані документи, що визначають шляхи й напрями мовної освіти, виступають основними вимогами й орієнтирами вивчення української мови в загальноосвітній школі.

Зміст мовної освіти, задекларований нормативними документами, спрямований на досягнення відповідного рівня комунікативної компетентності учня і передбачає цілісність мовного навчання.

Скрипниченко Н.А.,
завідувач ММК

Думки в учительській

*Нічим
отверзуться
уста;
Прорветься
слово, як вода,
І дебрь – пустиня
неполита,
Зцілющою водою
вмита,
Прокинеться...
Т.Г.Шевченко*

*Стан державної
мови, рівень
володіння нею,
поширеність у
різних сферах
життя – усе це
показник
цивілізованості
суспільства.
О. Пономарів*

*Мова – духовне
багатство
народу.
В.Сухомлинський*

ВСТУП

Актуальність теми

Мова, як знакова система, забезпечує функціонування суспільства в його історичному розвитку. Саме тому в новому підході до методики викладання мови велике значення надається розвиткові усного та писемного мовлення, мовній культурі особистості.

Основна мета навчання рідної мови, актуальність якої підкреслена в чинних програмах, полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно виправдано користуватися засобами рідної мови – її стилями, формами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (слухання, читання, говоріння, письмо)”, тобто навчити школярів слухати, говорити, читати і писати (створювати тексти). Зв’язне мовлення розглядається в методиці як особлива галузь роботи з розвитку мовлення – процес говоріння, діяльність мовця, продукт діяльності, текст, висловлювання. У методичній науці вже склалася певна система проблем у дослідженні розвитку мовлення (М.Рибникова, Г.Ладиженська, І.Синиця, С.Чавдаров, О.Біляєв, М.Пентиліук, П.Кордун та ін.). Учителі донині використовують посібники Д.Кравчука “Творча робота з української мови в IV – VIII класах”, М.Стельмаховича “Система роботи з розвитку зв’язного мовлення в 4 – 8 класах”, В.Мельничайка “Творчі роботи на уроках української мови”, М.Пентиліук “Культура мови і стилістика” тощо.

Основною одиницею зв’язного мовлення є розгорнуте висловлювання, текст. Методисти розглядають його як мовленнєву діяльність учня і як наслідок цієї діяльності. Теоретичною основою зв’язного мовлення є відомості про текст, його структурні елементи, типи і стилі мовлення.

Одним із традиційних для школи видів роботи з розвитку зв’язного мовлення учнів є переказ, що має методичну історію і різнобічне методичне забезпечення. Такий вид роботи, будучи засобом навчання і перевірки знань та вмінь, дає змогу одночасно оцінити рівень мовної, мовленнєвої і комунікативної компетенції.

Отже, актуальність теми зумовлена новими завданнями, що поставлені перед сучасною школою, – формування в учнів умінь самостійно будувати усні й письмові висловлювання різних жанрів, які необхідні їм у процесі навчання і майбутньої діяльності.

У науковій, методичній і навчальній літературі останніх років відображається і нове для науки питання, як використовувати в навчанні усного і писемного монологічного зв’язного мовлення текст і його елементи.

Інтерес лінгвістів до питань дослідження тексту відбиває характерну для сучасного етапу розвитку мовознавства тенденцію переходу від навчання мови як абстрактної системи до дослідження її функціонування як засобу комунікації. Якщо поглянути на переказ під кутом зору визначених у проєкті стандартів мовної освіти та чинних програмах з української мови завдань, то не важко помітити, що цей вид роботи значною мірою відповідає сучасним вимогам, оскільки дає змогу організувати навчання зв’язного мовлення за типом діяльності. З погляду психології мовлення переказ – це два взаємопов’язаних мовленнєво-мислительних процеси: сприймання мовлення і його відтворення, що відповідає двом видам мовленнєвої діяльності – слуханню і письму. Від уміння слухати залежить смислове сприйняття почутого, від уміння писати – створення грамотного мовленнєвого твору.

Основою формування умінь і навичок зв’язного мовлення є сукупність понять з лінгвістики тексту і стилістики, які стали визначальними у сучасній програмі з мови. Учитель, який прагне добре організувати роботу над розвитком мовлення учнів, повинен бути обізнаний не лише з найновішими досягненнями психолінгвістики, зокрема психології усного та писемного мовлення, вікової та педагогічної психології, інформатики, ораторського мистецтва, педагогіки і, звичайно, з лінгвістики тексту. Щоб виховати учня, здатного через словесну тканину твору сприймати втілені в ньому авторські ідеї, необхідно постійно працювати над формуванням в учнів відчуття семантичних та емоційно-експресивних відтінків слова. А також тих додаткових значень, що випливають з контексту, збагачуючи висловлювання змістовою інформацією. Шлях до цього – лінгвістичний аналіз текстів переказів, художніх творів або їх фрагментів.

Огляд нормативних документів

Теоретичну та практичну основу сучасної мовної освіти в Україні складають наступні документи:

- Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)»;
- Національна доктрина розвитку освіти в Україні;
- Державний стандарт базової і повної освіти;
- Державний стандарт початкової освіти;
- Концепція мовної освіти 11-річної школи «Українська мова як рідна»;
- Концепція когнітивної та комунікативної методик навчання мови.

Ці документи стали своєрідними орієнтирами в реалізації неперервної мовної освіти. У педагогічній практиці найефективнішим механізмом зростання комунікативної потужності нації визнано шкільну мовну освіту. Найкращий спосіб досягти панівної ролі національних мов – розвиток ними шкільної освіти. Мовна освіта в загальноосвітній школі, що має здійснюватися з урахуванням перспективності і наступності навчання, покликана формувати в учнів стійку мотивацію до вивчення української (державної) мови, забезпечити усвідомлення її суспільних функцій, толерантне, шанобливе ставлення до мови як найважливішого засобу спілкування між людьми та їхнього взаєморозуміння, на що націлює практично кожний із зазначених вище документів. Так, Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)» спрямовує навчання в загальноосвітній школі на забезпечення поетапного розвитку в учнів комунікативно орієнтованих здібностей, мовних інтелектуально-пізнавальних умінь, формування гуманістичного світогляду, усвідомлення національно-мовної значущості особистості в житті та процвітанні нації, розуміння національних і людських цінностей.

Проблема якісної мовної освіти в Україні, розвитку особистості, суспільства, нації та держави є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. При цьому, безперечно, вагоме значення по праву посідає мовна освіта. Так, Конституцією України, законодавством про освіту українській

мові надано державний статус, що вимагає від освітніх закладів належного ставлення до її вивчення, правильного і доречного використання в соціумі. Національна доктрина розвитку освіти в Україні, визначаючи стратегію й основні напрями її розвитку першої чверті XXI століття, вивчення мови називає однією із важливих складових виховання громадянськості, формування національних і загальнолюдських цінностей особистості, що є особливо важливим для розвитку держави і нації.

Національною доктриною розвитку освіти в Україні чітко визначено мову як основний засіб спілкування, оскільки мова забезпечує зв'язок між поколіннями, ефективний обмін між особистостями, мобільність у соціумі, поглиблення взаєморозуміння та взаємозбагачення представників різних культур, а для цього мають бути сприятливі умови, які б давали можливість розвивати комунікативні вміння і навички, заохочуючи до навчання, набуття вмінь спілкуватися, ефективно взаємодіяти, розумітися. Кожна особистість у процесі навчання має отримати можливість для самореалізації та самоствердження, що досить точно віддзеркалює компетентнісний підхід у формуванні комунікативної компетентності учня загальноосвітньої школи.

Одним із пріоритетних напрямів у житті держави і системі загальної освіти визначено особистісну орієнтацію мовного навчання, формування національних і загальнолюдських цінностей, розвиток системи неперервної мовної освіти, розширення українськомовного освітнього середовища, запровадження освітніх інновацій, інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів. Стратегія неперервної мовної освіти передбачає оволодіння громадянами України державною мовою: «Освіта сприяє розвитку високої мовної культури громадян, виховання поваги до державної мови та мов національних меншин України». Спираючись на загальновідоме твердження більшості вчених, що мова існує тільки в суспільстві, у певному національному середовищі як складне і багатогранне явище, вважаємо, що вивчати її потрібно всебічно, цілісно, в сукупності всіх її граней та виявів, на доступному для учнів різних вікових груп рівні з урахуванням важливого дидактичного принципу перспективності та наступності. Згідно зі спрямованістю положень доктрини щодо розвитку освіти у процесі навчання взагалі, а мови в першу чергу необхідно формувати таку «особистість – патріота України, який усвідомлює свою належність до сучасної європейської цивілізації, чітко орієнтується в нинішніх реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлений до життя і праці у XXI столітті.

Державний стандарт загальної середньої освіти, який складається з державних стандартів початкової, базової (основної) і середньої освіти, відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту», визначає головну мету в навчанні мови – формування комунікативної компетентності мовної особистості, яка не тільки знає мову, а вільно і легко користується нею в діалогічному і монологічному мовленні, з повагою ставиться до інших мов та її носіїв.

Мовна освіта, визначає М. Пентилюк, передбачає, крім головної, низку цілей, що забезпечать усебічний інтелектуальний, культурний, соціальний розвиток особистості, а саме:

- формувати особистість, здатну засвоювати на базі рідної інші мови, щоб у майбутньому вона могла легко влитися в європейське і світове співтовариство;
- виховувати витримку і взаємоповагу до різних думок співрозмовників;
- дбати про подальший розвиток рідної мови і рідної культури;
- формувати в учнів почуття громадянськості через рідномовні обов'язки, престиж української мови тощо».

У новій редакції Державного стандарту початкової освіти (освітня галузь «Мови і літератури») підкреслено, що теоретичні відомості (мовні і мовленнєві знання, вміння і навички) у початковій мовній освіті є не самоціллю, а важливим підґрунтям, основою для подальшого розвитку, засобом формування у молодших школярів комунікативної компетентності відповідно до мети початкової школи з урахуванням пізнавальних

можливостей і потреб цього шкільного віку. Ці напрями досить важливі, оскільки відбір змісту навчання мови повинен ґрунтуватися на загальнолюдських і національних цінностях та загально дидактичних принципах, безперечно, з урахуванням засад перспективності і наступності, цілісності, інтегративності і диференційованості, розвивально компетентнісної спрямованості. Стандартизована мовна освіта визначає низку цілей для учнів і вчителів початкової та основної школи, тому в навчанні слід ураховувати рівень сформованості базового лінгвістичного компонента, комунікативно-мовленнєвих умінь та навичок.

Провідна мета мовної освіти, як відзначено в Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти, – «формування комунікативної компетенції, що базується на знаннях, уміннях пізнавального і творчого типу, соціальних навичках, світоглядних переконаннях». Відповідно до цього в шкільному навчанні української мови має здійснюватися накопичувальний розвиток комунікативної здатності, що включає мовну, мовленнєву, соціокультурну та діяльнісну (стратегічну) компетентності, опанування мовцями всіх видів мовленнєвої діяльності та вмінь спілкуватися в різних життєвих ситуаціях і в усіх сферах приватного та суспільного життя. В Стандарті зазначено, що «між ступенями шкільної освіти забезпечується наступність і перспективність змісту навчання та вимог щодо його засвоєння учнями». Означені вимоги слід ураховувати в процесі формування комунікативних умінь учнів з класу в клас, поєднуючи навчально-виховну роботу початкової та основної школи. Як бачимо, зміна соціальних функцій української мови, надання їй на конституційному рівні статусу державної послужили важливими причинами для переорієнтації мети її навчання в загальноосвітній школі загалом і в окремих ланках зокрема.

Аналізуючи Державний стандарт кожного складника середньої освіти, науковці та практики відзначають як позитивне, особливо актуальне для сучасної мовної освіти загалом, що він побудований на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, чітко визначено результативну складову державних вимог до навчальних досягнень учнів у процесі навчання рідної мови, які відповідають предметним і ключовим компетентностям. Основна школа, зазначено в документі, «забезпечує базову загальну середню освіту, що разом із початковою є фундаментом загальноосвітньої підготовки, формує в учнів готовність до вибору і реалізації шляхів подальшого здобуття освіти», що вимагає зв'язку й узгодження мети, змісту, організаційно-методичного забезпечення в навчанні. Слід зазначити, що початкова школа відіграє виняткову роль у мовній освіті особистості, є важливою ланкою в системі безперервної освіти – ДНЗ – початкова школа – основна школа – старша школа – ВНЗ, оскільки закладає підґрунтя для розвитку всіх умінь учнів: загальнонавчальних, мовних, мовленнєвих, комунікативних, предметних, пізнавальних.

Початкова школа, зберігаючи наступність із дошкільним періодом дитинства, впродовж чотирьох років в умовах цілеспрямованого навчання і виховання забезпечує пропедевтичне, подальше становлення особистості школяра, його інтелектуальний, фізичний, морально-етичний, комунікативно-мовленнєвий, естетичний, соціальний, емоційно-вольовий розвиток. Особливу роль початкової школи в системі шкільної мовної освіти, що зумовлено певними характеристиками цього віку, відіграють уміння вчитися, готовність до продовження навчання в основній школі, моральна вихованість, позитивний соціальний досвід. Надзвичайно важливо, щоб кожен, від кого залежить якість навчання мови в початковій і основній школі, усвідомлював її як пріоритет, бачив взаємозв'язок між усіма чинниками, що впливають на неї.

Як зазначено у Державному стандарті початкової освіти, мовний компонент полягає в засвоєнні доступного і достатнього кола знань з мови як засобу мовленнєвого розвитку, що набуває провідного принципу в початковій ланці шкільної мовної освіти і забезпечує компетентнісний підхід до навчання мови. Вважаємо, що це є актуальним завданням сучасної школи, оскільки передбачає реалізацію компетентнісного підходу до навчання мови, який зумовлює спрямування навчального процесу на уроці на формування й розвиток комунікативної компетентності особистості. Особливо значущими є головні завдання, визначені державними вимогами до навчальних досягнень учнів початкового етапу навчання мови, що при ефективному врахуванні та застосуванні вчителем забезпечать комунікативну здатність особистості.

Це:

- формування в учнів мотивації до вивчення мови;
- гармонійний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання-розуміння, говоріння, читання і письма);
- формування комунікативних умінь; опанування найважливіших
- функційних складників мовної системи з урахуванням
- особливостей фонетичної і граматичної систем української мови;
- соціально-культурний розвиток особистості;
- формування вміння вчитися.

Основна школа у структурі неперервної мовної освіти виконує фундаментальну, цементуючу роль. Важливим у стандарті є її компетентнісне спрямування, що включає чотири наскрізні змістові лінії: мовленнєву, мовну, соціокультурну і діяльнісну, спрямовані на формування предметних і загальних умінь. Кожна змістова лінія є важливою для формування мовної особистості, має свої завдання, зміст та шляхи реалізації. Мовленнєва змістова лінія забезпечує «вироблення й удосконалення вмінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письма), формування готовності до розв'язування проблеми життєтворення в особистісному і суспільному вимірах», спонукає вчителя до формування в учнів умінь та навичок перцептивної і продуктивної мовленнєвої діяльності, їхньої комунікативної компетентності. Мовна змістова лінія у формуванні комунікативної компетентності спрямована на засвоєння мови як системи, засобу для вираження думок та почуттів людини, нагромадження і збереження культурно-історичних традицій українського народу. Упродовж її реалізації учні опановують норми літературної мови, вивчають якості, необхідні для побудови висловлювань в усній і писемній формах діалогічної чи монологічної структури.

Соціокультурна змістова лінія забезпечує засвоєння культурних і духовних цінностей українського народу, формує загальну культуру особистості, і сприяє:

- становленню сучасного світоглядного уявлення про світобудову ;
- природу, суспільство, людину, сенс життя в аспекті їх розвитку;
- ознайомленню в концентрованій формі з основним культурним набутком народу і людства в цілому;
- розвитку духовної сфери особистості, зокрема вихованню патріотизму, моральних переконань, відчуття прекрасного тощо.

Діяльнісною змістовою лінією передбачено формування стратегічної мовленнєвої поведінки, прогнозування і реалізації різноманітних мовленнєвих актів. Як зазначає М. Пентилюк, цьому сприяють: умови, потреби для різних видів мовленнєвої діяльності; мовленнєві процеси (комунікативні дії, акти); тексти (на рівні сприйняття); тематика текстів; комунікативні стратегії, тактики; система завдань.

Аналізована змістова лінія сприяє формуванню загально навчальних умінь і навичок, опануванню стратегій мовленнєвої комунікації, що визначають мовленнєву діяльність, передусім спрямовану на розв'язання навчальних завдань і життєвих проблем.

Кожна із визначених змістових ліній формує комунікативну компетентність особистості, що є «невід'ємним елементом структури змісту освіти і цілісною системою». Тому зміст мовної освіти в основній школі необхідно спрямувати на досягнення належного рівня сформованості вмінь користуватися мовними засобами в усіх видах мовленнєвої діяльності, слухати / читати й усвідомлювати почуте / прочитане, говорити / писати і втілювати комунікативний намір, мету, головну думку в сказане / написане, володіти різними стилями, типами і жанрами мовлення з урахуванням комунікативної ситуації та дотримуватися правил спілкування. Таким чином, зазначені в Державному стандарті змістові лінії між ступенями мовної освіти забезпечать перспективність і наступність у формуванні мовної особистості учня, його комунікативної компетентності, що включають мовленнєву, мовну, соціокультурну та діяльнісну компетентності, взаємодіючи та доповнюючи одна одну. Компоненти, окреслені в Державних стандартах початкової та основної шкіл, концепціях мовної освіти, комунікативної і когнітивної методики навчання української мови допоможуть спроектувати навчання учнів, забезпечуючи формування й розвиток комунікативної компетентності особистості, що має усвідомити своє місце і роль у рідній державі, національну приналежність та ідентичність, любити свою Україну та її мову. Перелік обов'язкових результатів навчання, викладених у стандартах мовної освіти, дає змогу визначити основні вимоги до володіння українською мовою. Зміст мовної освіти в основній школі на підґрунті початкової школи забезпечує базову загальну середню освіту і спрямований на досягнення потрібного рівня сформованості вмінь користуватися мовними засобами в усіх видах мовленнєвої діяльності.

***

Мова є тим чинником, що встановлює “природні” межі нації, при цьому, будучи унікальною системою світобачення й самовираження окремої нації, виступає не лише засобом спілкування, а й дає змогу представникам цієї спільноти розуміти одне одного на глибинному, підсвідомому рівні.

Любов Мацько

ЧАСТИНА І УРОЧНИЙ АСПЕКТ

Розвиток зв'язного мовлення як необхідна умова мовленнєвої компетентності школяра

Зв'язне мовлення розглядається в методиці як особлива галузь роботи з розвитку мовлення – процес говоріння, діяльність мовця, продукт діяльності, текст, висловлювання. У методичній науці вже склалася певна система проблем у дослідженні розвитку мовлення (М.Рибникова, Г.Ладиженська, І.Синиця, С.Чавдаров, О.Біляєв, М.Пентилюк, П.Кордун та ін.). Учителі донині використовують посібники Д.Кравчука “Творча робота з української мови в IV – VIII класах”, М.Стельмаховича “Система роботи з розвитку зв'язного мовлення в 4 – 8 класах”, В.Мельничайка “Творчі роботи на уроках української мови”, М.Пентилюк “Культура мови і стилістика” тощо.

Основною одиницею зв'язного мовлення є розгорнуте висловлювання, текст. Методисти розглядають його як мовленнєву діяльність учня і як наслідок цієї діяльності. Теоретичною основою зв'язного мовлення є відомості про текст, його структурні елементи, типи і стилі мовлення.

Одним із традиційних для школи видів роботи з розвитку зв'язного мовлення учнів є переказ, що має методичну історію і різнобічне методичне забезпечення. Такий вид роботи, будучи засобом навчання і перевірки знань та вмінь, дає змогу одночасно оцінити рівень мовної, мовленнєвої і комунікативної компетентії. У науковій, методичній і навчальній літературі останніх років відображається і нове для науки питання, як використовувати в навчанні усного і писемного монологічного зв'язного мовлення текст і його елементи. Інтерес лінгвістів до питань дослідження тексту відбиває характерну для сучасного етапу розвитку мовознавства тенденцію переходу від навчання мови як абстрактної системи до дослідження її функціонування як засобу комунікації. Якщо поглянути на переказ під кутом зору визначених у проекті стандартів мовної освіти та чинних програмах з української мови завдань, то не важко помітити, що цей вид роботи значною мірою відповідає сучасним вимогам, оскільки дає змогу організувати навчання зв'язного мовлення за типом діяльності. З погляду психології мовлення переказ – це два взаємопов'язаних мовленнєво-мислительних процеси: сприймання мовлення і його відтворення, що відповідає двом видам мовленнєвої діяльності – слуханню і письму. Від уміння слухати залежить смислове сприйняття почутого, від уміння писати – створення грамотного мовленнєвого твору.

Текст і навчання зв'язного мовлення

Основою формування умінь і навичок зв'язного мовлення є сукупність понять з лінгвістики тексту і стилістики, які стали визначальними у сучасній програмі з мови. Учитель, який прагне добре організувати роботу над розвитком мовлення учнів, повинен бути обізнаний не лише з найновішими досягненнями психолінгвістики, зокрема психології усного та писемного мовлення, вікової та педагогічної психології, інформатики, ораторського мистецтва, педагогіки і, звичайно, з лінгвістики тексту. Щоб виховати учня, здатного через словесну тканину твору сприймати втілені в ньому авторські ідеї, необхідно постійно працювати над формуванням в учнів відчуття семантичних та емоційно-експресивних відтінків слова. А також тих додаткових значень, що впливають з контексту, збагачуючи висловлювання змістовою інформацією. Шлях до цього – лінгвістичний аналіз текстів переказів, художніх творів або їх фрагментів.

Досягнення цієї мети передбачає розв'язання таких завдань:

- визначити місце тексту як окремої синтаксичної одиниці в системі методики і розвитку мови;
- з'ясувати етапи роботи над структурою тексту переказу на уроках зв'язного мовлення;
- описати методи роботи над різними типами переказів.

Об'єктом дослідження є вивідні тексти, що є предметом вивчення в середній школі.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів (“Текст і навчання зв'язного мовлення”, “Організація роботи над текстом переказу на уроках зв'язного мовлення в середній школі”), висновків, списку використаних джерел.

Робота з розвитку мовлення учнів забезпечує тісний зв'язок лінгвістичної теорії з практикою і ґрунтується на опрацюванні текстів різних стилів і типів мовлення, на аналізі їх змісту, структури і мовних засобів. Лінгвістичний аналіз тексту забезпечує комунікативний та функціонально-стилістичний підходи до навчання мови: аналізуючи текст, учні засвоюють його комунікативні ознаки (роль у спілкуванні), стилістичну приналежність і функції мовних одиниць, а отже, формують і вдосконалюють свою мовну і мовленнєву компетенцію.

Як об'єкт лінгвістики текст (лат. *textum* – тканина, поєднання, в'язь) є функціонально завершеним мовним цілим, основне завдання якого визначається певною метою мовленнєвої діяльності. Для тексту характерна зв'язність, що відображає єдність фонетичних, лексико-семантичних, граматичних засобів з урахуванням їх функціонально-стилістичного навантаження, комунікативне спрямування (мету, сферу спілкування), композиційну структуру, зміст та внутрішній смисл (тему й основну думку).

В Енциклопедії української мови (2000 рік) подається таке тлумачення термінологічного значення слова “текст”:

Текст (від лат. *textum* – зв'язок, поєднання, тканина) – писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а в загально композиційному дистантному плані – спільною тематикою і сюжетною заданістю. Одиницею тексту є реально вичленований найменший словесний масив, що складається з лінійно розташованої сукупності речень, об'єднаних у тематичну і структурну цілісність, після якої йде інша цілісність того ж рівня. Найменша реальна одиниця тексту – надфразна єдність. У структурі тексту повністю реалізується структура абзацу з усіма властивими йому смисловими і формально-граматичними засобами зв'язку висловлень. Абзаци входять у більші за обсягом мовленнєві масиви, формуючи макроструктуру тексту і забезпечуючи його цілісність за допомогою дистантно реалізованих смислових і формально-умовних міжфразних зв'язків. Одиницями тексту в більш масштабному вимірі, в перспективі усієї його глибини є розділи, підрозділи, глави.

Основні ознаки тексту:

I. Найважливіші риси тексту:

- наявність певної кількості речень;
- наявність теми і основної думки висловлювання;
- змістовий і граматичний зв'язок між реченнями;
- послідовність викладу;
- логічна повнота і завершеність викладу.

II. Елементи і компоненти тексту:

- речення;
- групи речень, об'єднані логічним і синтаксичним зв'язком, виділяються в окремі абзаци.

III. Види зв'язку елементів і компонентів у тексті:

- контактний (пов'язувані компоненти чи елементи знаходяться поряд);
- дистантний (пов'язувані компоненти чи елементи знаходяться на відстані);
- ланцюговий або послідовний (певний елемент попереднього речення стає вихідним пунктом у наступному реченні);
- паралельний (речення граматично рівноправні);
- ретроспективний (опора на вже сказане);
- перспективний (вказується, про що йтиме мова далі).

IV. Засоби зв'язку:

- близькі за змістом слова (займенники, прислівники, числівники та інші засоби): лексичні і контекстуальні (людина - вона; широкий — такий; 25 гривень - скільки; у лісі — там);
- повторення слів (озеро знаходиться в лісі, біля озера стоїть хатина лісника);
- слова, що вказують на послідовність розгортання змісту:
  - ✓ слова з часовим значенням (тоді, одного разу, було це, через кілька днів, пізніше, в той час, згодом та ін.);
  - ✓ слова з просторовим значенням (внизу, вгорі, з одного боку, посередині, праворуч);
  - ✓ вставні слова (по-перше, по-друге, таким чином, отже, як відомо, навпаки та ін.).
- сполучники та частки, що виражають логічні відношення між висловлюваними думками: послідовність, причинність, наслідковість, протиставлення, виділення одного з явищ (і, та, але, лише, тому що, так що);
- граматичний зв'язок між даним і новим.

Отже, зв'язний текст – це відрізок усного чи писемного мовлення, для якого властиві протяжність, тематична цілісність, логічна єдність і здатність членуватися на менші складові частини. Зв'язність тексту характеризується певною послідовністю речень, абзаців, надфразових єдностей, що визначаються смисловим зв'язком і відповідають задуму автора. Від зв'язного слід відрізнити незв'язний текст, що є сукупністю логічно і тематично не пов'язаних між собою висловлювань. Такі тексти (а це найчастіше учнівські висловлювання) аналізуються з погляду мовленнєвих помилок. Розрізняють усні й писемні тексти, художні й нехудожні, прозові й віршові, монологічні й діалогічні, розповідь, опис, роздум, абзац, макротекст і мікротекст, контекст, підтекст та інші.

Усний текст – продукт живого мовлення, письмовий – продукт письма чи друкування. Кожний з них має відповідно властивості усного чи писемного мовлення. Усний текст сприймається на слух, писемний – візуально.

Тексти усіх стилів, крім художнього, за формою вияву прозові, тобто позбавлені ритмічної організації. Для художнього стилю властива ще й віршова форма вияву, що реалізується повторенням певних ритмо-мелодичних строфічних елементів.

В основі розмежування монологічних і діалогічних текстів лежить кількість учасників текстотворення (мовців – адресантів мовлення). Тип мовлення (розповідь, опис, роздум) є різновидом способів організації тексту і форми вкладеного в нього змісту. Кожний із типів мовлення виконує свою функцію в текстах різних стилів.

Важливою структурною одиницею є абзац (нім. *absatz*). Це відрізок тексту, що має структурну, тематичну і змістову завершеність. Групи речень, що входять до абзацу, передають відносно самостійну інформацію і характеризуються певними структурними особливостями. Такі групи речень називають складним синтаксичним цілим. Для членування тексту на абзаци використовуються поняття макротекст (текст у цілому) і мікротекст (окремі частини тексту), що у свою чергу пов'язуються з поняттями теми і мікротеми тексту.

Тема (від грец. тема – положення, основа) – предмет судження або викладу, коло певних питань, які об'єднують зв'язне висловлювання в єдину смислову цілісність; головний смисловий мотив, що є основою завершеності тексту, підпорядковану заданій темі. Тема тексту розкривається в процесі вивчення змістового (лексико-граматичного) взаємозв'язку його мовних одиниць. А це означає, що в процесі формування зв'язного мовлення треба дбати, щоб кожне дібране речення за своїм змістом неодмінно впліталось у тематичну канву тексту. Тема тексту знаходить своє втілення в текстових одиницях більших, ніж речення, у над фразових єдностях, абзацах і т.д., які підпорядковуються провідній темі тексту. Якщо ми практично навчимо своїх вихованців ось так пильно придивлятися до змісту речення, то запобіжимо тим численним алогізмам і недоречностям, які ще нерідко зустрічаємо в учнівських творах. До того ж привчатимемо дітей логічно мислити, зіставляти в мові часткове й загальне. Останнє має важливе значення ще й тому, що вчить учнів бачити теми широкі й вузькі, відрізнити їх одну від одної. Адже в основу диференціації тем покладено саме принцип часткового і загального. А це означає, що широка тема відноситься до вузької, як ціле до частини, наприклад: широка тема – “Зима”, часткова – “Зимовий день”, відповідно – “Навесні” і “Зацвіла яблуня”, “Наша школа” і “Наш клас”.

Практичне ознайомлення учнів з суттю теми й основною думкою тексту, а на уроках мови і літератури є широка можливість для цього, відіграє надзвичайно велику роль у навчанні зв'язного мовлення.

Для визначення смислу, функції слова, словосполучення чи речення служить контекст – змістовно завершений відрізок усного чи писемного мовлення, в якому функціонують ці мовні засоби. В окремих текстах (жанрах художнього, публіцистичного стилів) виявляється вербально не виражена, прихована інформація, яку звичайно називають підтекстом.

Для аналізу тексту важливими є ще й такі поняття, як засоби зв'язку у тексті (лексичні повтори, синоніми, займенники, службові слова), актуальне членування на тему і підтему в кожному реченні і в тексті загалом, способи розміщення речень (послідовний і паралельний). Отже, текст як лінгвістичне поняття характеризується інформативністю, смисловою, структурно-граматичною та функціонально-стилістичною взаємозв'язаністю мовних одиниць, що його утворюють.

Організація роботи над текстом переказу на уроках зв'язного мовлення

Сьогодні переказові як виду роботи з розвитку зв'язного мовлення приділяється досить значна увага. Про це свідчить хоча б той факт, що саме переказ винесено на випускний письмовий екзамен з української мови. І це не випадково, бо переказ дозволяє перевірити розвиток у школярів усіх чотирьох видів комунікативних умінь – слухати, читати, говорити і писати. З погляду психології мовлення, переказ включає два взаємозв'язані процеси, які відповідають чотирьом основним видам мовленнєвої діяльності – слуханню, читанню, говорінню і письму. Це унікальний вид роботи, бо одночасно формує всі чотири види комунікативних умінь. Учні навчаються осмислено слухати та читати текст, а потім репродукувати його в усній і писемній формах мовлення. За допомогою переказів здійснюється навчання школярів сприйняття та відтворення текстів різних типів і стилів мовлення.

За правильної організації роботи, переказ навчає школярів цілеспрямовано сприймати мовлення на слух, запам'ятовуючи не тільки зміст висловлення. Але і його мовну форму. Він чи не найбільше порівняно з іншими видами робіт навчає слухання як діяльності, а без цього вміння неможливе успішне навчання у будь-якому навчальному закладі. Зауважимо, що в практиці роботи школи не приділяється достатньої уваги як навчання слухати, так і розвитку усного мовлення. Окрім того, ми всього навчаємо ізольовано, про це свідчить хоча б те, що в початковій школі окремо існують уроки читання і письма. Спеціальні психолого-педагогічні дослідження показують, що найефективнішим є комплексний підхід до організації навчальної діяльності, за якою вміння сприймати усне й писемне мовлення (вміння слухати й читати) формується в комплексі з умінням будувати усне й писемне висловлювання (говорити й писати). Цінність переказу в тому й полягає, що це одна з небагатьох вправ, які створюють ідеальні умови для тренування мовленнєвих і мисленнєвих механізмів в умовах взаємопов'язаного навчання всіх основних видів комунікативної діяльності. Значення переказів полягає у тому, що вони розвивають пам'ять дітей. Необхідність запам'ятати текст, мовні засоби в ньому активізує і зміцнює механізм пам'яті.

Переказ – це підготовча ланка до самостійного письма, до написання творів, створення власних аналогічних висловлювань. Працюючи над переказами різних текстів, учні збагачуються прекрасними зразками висловлювань, засвоюють правила побудови текстів різних типів, стилів і жанрів мовлення. У процесі роботи над переказом збагачується мовний запас учнів, розвивається вміння вживати слова в точному їх значенні й користуватися різноманітними засобами мови для вираження певного змісту.

Але досягнення цієї мети можливий за відповідної організації роботи над переказом. Навчити дитину розповідати зміст на речення й слова – а це одне з важливих завдань методики розвитку зв'язного мовлення – простіше, якщо спочатку дати їй можливість сприймати його в розчленованому вигляді. Тобто йти від тексту, аналізу його структури та добору мовних засобів до змісту, а потім вже від осмисленого привласненого змісту до репродукування тексту. У первинному тексті і школярі знаходять опору і діють, наслідуючи його.

У методиці досить поширений погляд на переказ, як на практичний метод навчання, що розрахований на довільне засвоєння фактів мови й мислення, на засвоєння зразкової української мови. За поставленою метою перекази бувають навчальні та контрольні. Цей поділ умовний. Загальновідомо, що під час виконання контрольної роботи школяр теж учиться. Принципова різниця між ними полягає у тому, що перед навчальними переказами ведемо певну підготовчу роботу, зв'язану з виробленням відповідних мовних умінь і навичок, повторенням пройденої чи повідомленням нової інформації з лінгвістики тексту. Контрольний переказ базується на виконанні контрольного завдання. Підготовчим станом для цього служить система вправ між двома контрольними переказами. Та й частотність їх неоднакова. Якщо навчальні перекази проводимо в кожному класі 1-3 разів на семестр, то контрольні відповідно – лише один раз. За типом мовлення перекази можуть виступати у вигляді описів, роздумів, розповідей. Або з різним виявом згаданих ознак. За докладністю передачі змісту перекази діляться на повні (докладні) і короткі (стислі), близькі до тексту і "вільні", вибіркові, з перебудовою тексту та творчими домислами, перекази-переклади. Ефективність різних видів переказів забезпечується неухильним дотриманням відповідних вимог. Перш за все треба подбати, щоб тексти для переказів були високоідейними, змістовними. Різноманітними щодо тематичного спрямування і стильових особливостей, доступними і цікавими для дітей, взірцевими щодо мовного оформлення. Учні з особливою охотою переказують тексти про життя дітей, героїчні вчинки видатних людей, школу, сім'ю, пам'ятні події, трудові звершення, про тварин тощо. Текстами для переказів можуть бути твори фольклору (казка, легенда, оповідання, гумореска), тексти з художньої літератури, газет, журналів, кінофільмів, радіопередача.

Усі перекази виконуємо у відповідній системі, яка органічно вплітається в загальну систему роботи над зв'язним текстом.

Успіхів у розвитку зв'язного мовлення на основі переказу доможеться той учитель, який уміє забезпечити поступовість у наростання труднощів, посилення ролі самостійності учнів, а також урізноманітнення видів перекладів.

Модель роботи над переказом

У У-ІХ класах застосовуємо різні види усних і письмових переказів. Покажемо роботу над переказом на прикладі художньої розповіді з елементами опису предмета, а також невеликого роздуму на уроках рідної мови у п'ятому класі.

Соня

Цього літа дуб був страшенно здивований: у гущавині його гілля з'явилася небачена досі істота – дуже схожий на білочку звірок, тільки надто маленький. Мордочка гостренька, на щоках чорні плями, вуха великі, круглі. Хвіст довгий, ще й з китичкою на кінці. Звірок довго нишпорив по дубу в пошуках маленького дупельця, але не знайшов його. Тоді спустився на землю, набрав сухої трави і звив собі кубельце. Перепочив і почав полювати на слимаків, гусінь, комах різних. Виходить, ще один захисник з'явився, зрадив дуб. Пізніше всюдисуща сорока розповіла йому, що цього звірка сонєю звать. Що жила вона, соня, донедавна в саду, там у неї дупельце було у старій груші, тепер її спилили, от соня й помандрувала в пошуках схову. Дуб здивувався тоді незвичайній назві звірка, бо той спав дуже мало, все нишпорив у гіллі, ото й на землю спускався в пошуках їжі. І тепер, коли холоди настали, зрозумів, що соня справді любить спати, із свого блаженного житла ще рано восени перебралось в міцне гніздо вивільги, вкрилася, немовби ковдрою, кількома дубовими листочками й міцно заснула. Нічого, до прильоту птахів проснеться.

(А. Давидов.)

Перед прочитанням тексту проводиться підготовна робота для його сприйняття.

– Текст, який ми зараз прочитаємо, – каже вчитель, – це уривок з книги Анатолія Давидова "Таємниці старого дуба". – Письменник народився на Сумщині, в сім'ї службовця. Після закінчення природничого факультету Ніжинського педагогічного інституту вчителював. Згодом в журналі "Знання та праця" завідував відділом природознавства. Саме ця робота й спонукала його до творчості в тій царині, яку він найбільше знав: розповісти юним читачам про таємниці живого світу.

Після прочитання тексту з'ясовуються та записуються в словнички незнайомі або маловідомі дітям слова. Завдання учням формулюються таким чином:

- Які слова вам незнайомі? Поясніть значення слів: соня, звірок, всюдисуща, нишпорити, істота.
- Сонєю називають того, хто дуже любить спати (сонько), звірок — зменшувально-пестливе до слова звір; істота — це живий організм, а письменник вживає його для
- назви маленької, невідомої тваринки; нишпорити — означає шукати, заглядаючи скрізь; всюдисуща — та, яка скрізь буває.

Далі в процесі бесіди визначається тип мовлення, тема, основна думка, добирається заголовок. Наводимо у відредагованому вигляді зміст бесіди.

- До якого типу мовлення належить цей текст?
- Це розповідь (уривок з оповідання). У тексті розповідається про звірка соню. Спочатку ми дізнаємось, що в гущавині гілля дуба з'явилась якась істота, дуже схожа на білочку, тільки надто маленька. Цей звірок довго шукав собі дупельце, а потім зробив кубельце з трави і почав полювати на слимаків, гусінь, комах різних. Пізніше сорока розповіла, що цього звірка звать сонєю. Дуб спершу здивувався назві звірка, бо він був дуже працьовитий, діяльний, але потім виявилось, що соня справді любить спати: всю зиму вона спить, але навесні вона прокинеться і знову почне працювати.
- Для чого автор розповідає про соню?
- Щоб познайомити читача з цим звірком і показати, що маленька соня дуже корисна. Вона захисник лісу.
- Доберіть заголовок до тексту.
- Соня.
- Що відображає цей заголовок, тему чи основну думку?
- Тему, тому що в тексті розповідається про звірка соню.
- А який заголовок відобразив би основну думку?
- Корисний звірок.

Наступний етап роботи — поділ тексту на змістові частини та їх типологічна характеристика. Учитель нагадує учням, що текст рідко буває однорідним, в тексті певного типу часто зустрічаються елементи інших типів мовлення. Тому потрібно поділити текст на частини за змістом і за типами мовлення. Вчитель пропонує учням поділити сторінку в зошиті та дошку на дві частини, на першій записати назву кожної частини, на другій – до якого типу мовлення вона належить. Текст перечитується частинами, і учні добирають назву до кожної та визначають її тип мовлення. Отже, складається план тексту й вибудовується його типологічна структура. Робота організовується таким чином:

- Як починається текст. Прочитайте зачин тексту. — Автор повідомляє, що "цього літа дуб був страшенно здивований: у гушавині його гілля з'явилася не бачена досі істота".

Записуємо: 1. Не бачена досі істота.

Розповідь.

- Про що розповідає автор далі?

Автор повідомляє, що тією істотою був "дуже схожий на білочку звірок, тільки надто маленький. Мордочка гостренька, на щоках чорні плями, вуха великі, круглі. Хвіст довгий, ще й з китичкою на кінці". Це опис звірка соні.

Записуємо: 2. Дуже схожий на білочку звірок.

Опис.

- Як звірок поведився?

- "Він довго нишпорив по дубу в пошуках маленького дупельця, але не знайшов його. Тоді спустився на землю, набрав сухої трави і звив собі кубельце. Перепочив і почав полювати на слимаків, гусінь, комах різних". **Записуємо:** 3. Поведінка звірка.

Розповідь.

- Як відреагував дуб на поведінку звірка? "Виходить, ще один захисник з'явився, зрадів дуб". **Записуємо:** 4. Зрадів дуб захисникові.

Оцінка (елемент роздуму).

- Що розповіла дубові всюдисуща сорока?

- "Пізніше всюдисуща сорока розповіла йому, що цього звірка сонєю звать. Що жила вона, соня, донедавна в саду, там у неї дупельце було у старій груші, тепер її спилили, от соня й помандрувала в пошуках схову".

Записуємо: 5. Що розповіла всюдисуща сорока. Розповідь.

- Чому здивувався дуб і що потім зрозумів?

- "Дуб здивувався тоді незвичайній назві звірка, бо той спав дуже мало, все нишпорив у гіллі, а то й на землю спускався в пошуках їжі. А тепер, коли холоди настали, зрозумів, що соня справді любить спати і зі свого блаженного житла ще рано восени перебралася в міцне гніздо вивільги, вкрилася, немовби ковдрою, кількома дубовими листочками й міцно заснула. Нічого, до прильоту птахів проснетесь".

Записуємо: 6. Чому звірка називають сонєю.

Роздум з елементами розповіді.

- Як завершується текст? Як цей кінець пов'язаний з назвою тексту?

- "Нічого, до прильоту птахів проснетесь". Автор підкреслює, що саме за цей довгий зимовий сон звірок і отримав свою назву, але він зовсім не схожий на тих, кого називають сонями (соньками), бо вона дуже діяльна і працююча.

Записуємо: 7. До прильоту птахів проснетесь.

У результаті змістової і структурно типологічної характеристики тексту на дошці вибудовується запис плану та типів мовлення

Організація роботи над текстом твору на уроках зв'язного мовлення

Опанування усного мовлення не веде за собою механічно володіння мовленням писемним. Своєрідність і складність останнього дослідив психолог Л.Виготський. Учителеві слід врахувати такі відмінності писемного мовлення від усного, визначені науковцем: писемне мовлення вимагає високого ступеня абстракції, це – мовлення подумки, позбавлене матеріального звука, це мовлення без співрозмовника. Психолога хвилює відсутність партнера по діалогу мовця, який пише. Він виходить із суперечливого становища таким чином: “Той, до кого звернуто мовлення, або відсутній зовсім, або не перебуває в контакті з тим, хто пише. Це – мовлення – монологічна розмова з білим аркушем паперу, з уявленим чи лише умовним співрозмовником”. Учитель літератури має навчити школяра розмовляти з білим аркушем паперу щиро, розумно, вільно. Дитині зробити це нелегко, бо вона звикла до ситуації усного мовлення і перехід до писемного вимагає від неї „подвійної абстракції: від звукового боку мовлення та від співрозмовника”. Коли ми даємо дитині письмове завдання, то враховуємо структуру мислительної діяльності, яку вона мусить виконати, а саме: „вона має усвідомити звукову структуру слова, розчленити його і вольовим зусиллям відтворити його в письмових знаках”. Психолог акцентує вольовий характер писемного мовлення, яке більшою мірою, ніж усне, залежить від волі людини. Він пише: „Її [дитини] синтаксис таким самим чином залежить від волі мовця в писемному мовленні, як і її фонетика. Нарешті, семантичний лад писемного мовлення так само вимагає вольової роботи над значеннями слів та їхнім розгортанням у певній послідовності, як і синтаксис та фонетика. Плануючи систему письмових творчих робіт з літератури, усвідомлюємо, що писемне мовлення є найважчим для дитини і розвивати його – найважче завдання вчителя, адже, за Л.Виготським, „писемне мовлення примушує діяти дитину більш інтелектуально. Воно є алгебра мовлення, найбільш важка й складна форма цілеспрямованої та усвідомленої мовленнєвої діяльності”.

Розвиток мовлення учнів на уроці літератури має специфіку: діти вчаться не тільки володіти літературною нормою, а й творити словесні образи – тропи і стилістичні фігури, писати в різних літературних жанрах. Треба прагнути, щоб з-під пера учня з'являвся текст, тобто зв'язне поширене висловлювання на певну тему. Градація письмових робіт така: переказ твору письменника; розгорнута письмова відповідь на запитання; твір-мініатюра; твір. У письмових роботах з літератури, як правило, використовуються цитати, тож передусім вчимо дітей двом способам цитування.

Перший: за правилами прямої мови, як нове речення в тексті. Наприклад: Тарас Шевченко заповідав: „Як умру, то поховайте мене на могилі, серед степу широкого, на Україні милій...” Другий: застосовуємо цитату як взятую в лапки частину власного речення, граматично пов'язану з вашими словами. Наприклад: Тарас Шевченко заповідав поховати його „на могилі, серед степу широкого, на Україні милій”. Добре, коли учні навіть у творах на вільну тему звертаються до влучного й образного висловлювання митця.

Питання учнівського твору розглядали такі українські методисти, як О.Тесля, В.Цимбалюк, Б.Степанишин, Є.Пасічник та інші. Дискусії точаться навколо проблем: „Як навчити писати твори? Як класифікувати твори? Які висунуті вимоги до творів? Наведемо дві позиції щодо „як навчити”. О.Тесля пише: „Найкраще, я вважаю, вчити на зразках, а не на розмірковуваннях, про різні види письмових творів”, методист радить ознайомлювати учнів „з письмовими роботами колишніх випускників своєї та інших шкіл”. Б.Степанишин заперечує: „Гарні твори повинні наче самі виникнути під впливом певних умов, задалегідь продуманих і підготовлених, а не з’явитися внаслідок вимог чи суто організаційних заходів. Типовий недолік творів – це масове списування та мізерна питома вага власної учнівської творчості. Твір учня – це най складніший вид його діяльності з літератури” .

Писемне мовлення – монологічне, йому властиві логічна впорядкованість, строгість побудови фраз, наявність не тільки сурядних, а й підрядних конструкцій, широке використання сполучників, багатство синонімів. Писемне мовлення не має конкретного адресата, тут відсутня допомога ситуації – неповне речення, еліпс, повтор, інверсія, просторіччя. Найбільш повно писемне мовлення школяра розвивається у час написання ним переказу і твору. Переказ – це письмова оповідь прочитаного чи прослуханого й проаналізованого тексту. Класифіковано перекази таким чином:

Репродуктивні – детальний, стислий, вибірковий, із заміною особи оповідача, ускладнений граматичним завданням.

Репродуктивно-оцінкові – переказ з елементами твору, тобто такий, що містить власні аналітичні міркування над текстом на кшталт невеликого коментарю, з елементом творчості – домислювання, продовження, завершення історії.

У переказі учень відтворює готовий текст чи уривок з нього, у творі складає власний текст. Твір – це власні роздуми учня з приводу прочитаного і проаналізованого художнього твору чи власний художній твір.

Написанню твору повинні передувати цікаві змістовні уроки з глибоким аналізом художнього тексту і емоційним донесенням до учнів його ідейно-естетичного багатства. Коментар вчителя до програмових творів має бути оригінальним.

Якщо в учителя є своя власна думка і він не байдужий до того, про що розповідає, якщо він художньо читає напам’ять, особистісно подає життєписи письменників уважний до свого мовлення і повсякчас дбає про розвиток мовлення учнів, то й вони захочуть викласти власні думки й почуття. Підготовка до написання твору починається з першого уроку нової теми, хоча учні про це й не здогадуються. Особливо велика роль учнівського робочого зошита, бо в круговерті різних предметів сказане на уроці може забутися. Матеріал, який знадобиться при наступному написанні твору, має відбиватися в зошиті – і на уроці, і в домашній роботі. Під час праці над своїм твором учень буде осмислювати, літературно обробляти зібране ним протягом вивчення всієї теми.

Твір – це оригінальний зв’язний текст, самостійно складений учнем усно чи письмово за певною темою. Вміння писати твір – це вміння переконливо, логічно, образно викласти свої думки.

Мета написання твору:

- виявити рівень обізнаності учнів з певною темою (проблемою);
- з'ясувати ставлення учнів до певної проблеми;
- навчити учнів логічно, стисло, образно, грамотно будувати висловлювання, дотримуючись певного стилю мовлення;
- поглиблювати грамотність і культуру мовлення учнів через вироблення навичок застосування у творі знань з орфографії, морфології, синтаксису, лексики тощо;
- розвивати навички використання у творі прямої та непрямої мови, цитат, діалогу;
- розвивати спостережливість, пам'ять, свідоме ставлення до роботи, вміння користуватися додатковими джерелами;
- закріплювати навички організації праці під час написання твору.

Щоби вибрати тему, учень повинен прислухатися до таких порад учителя:

- подумати, з якої теми є більше знань;
- яка з тем для учня є найбільш цікавою;
- з'ясувати, яка з тем найбільш зрозуміла;
- згадати, чи писав учень колись твір на таку тему, чи є попередній досвід у написанні твору на таку тему;
- чи є в учня можливість (домашня, шкільна, районна бібліотека тощо) мати додаткові джерела для написання твору за обраною темою (сам текст літературного твору, довідкова та критична література тощо).

Наступним після обрання теми твору є визначення ключового слова в темі, аналіз усього заголовка. Учень варто це пояснити, скажімо, на прикладі рослинного світу:

Уяви: перед тобою – насіння рослини. Воно таке маленьке, але ховає у собі всю рослину – з корінням, стовбуром, віттям, запашними квітами, листочками, що облітатимуть щоосені і щовесни розпускатимуться, – і все це таїть у собі оце маленьке зернятко.

Так і тема твору – вона, по суті, є сконцентрованою інформацією про весь твір. Тому важливо знайти у заголовку найголовніше – ключове – слово і зв'язати логічний ланцюжок зі слів назви теми (тобто словами теми твору відповісти собі на запитання: „Про ЩО я писатиму?“). Зваж, проаналізуй кожне слово у формулюванні теми. Це допоможе тобі вийти на правильний шлях у написанні твору, не збитися на інші теми.

Після обрання теми і визначення основних орієнтирів написання майбутнього твору слід подумати над тим, з чого почати сам твір.

Для успішного написання твору треба чітко уявляти його структуру.

Як відомо, традиційно твір поділяється на три частини: вступ (1/4 всього обсягу), основна частина (1/2 всього обсягу) і закінчення, або висновки (1/4 всього обсягу).

Написання вступу – дуже важливий і цікавий етап. Треба дати учневі уявити, що насправді він бере за руку читача свого твору (вчитель – теж читач) і веде його у невідомий світ своїх думок. Читач – гість внутрішнього світу учня. Якщо учень починає писати твір, то повинен подбати, щоб цей світ не видався нудним, примітивним, нецікавим. Перш за все, слід звернути увагу: вступ повинен відповідати темі твору, загальному його стилеві. Треба уникати трафаретного вступу на зразок: „Тарас Шевченко – видатний український поет”, „Наталка Полтавка” – це перлина української драматургії”. Оскільки написання твору певною мірою сприяє формуванню особистості людини, то використовувати у творі такі шаблони – це, фактично, виховувати у собі байдужість, лицемірство, пасивність.

У вступі зазвичай подається розгорнута сутність ключового слова – інформація, пов’язана з ним через літературознавчі, ліричні, історичні асоціації. Логічний ланцюжок, як гілочка листям, вкривається словами. Абсолютно виправданим є вживання у вступі цитат, але це повинно бути вмотивовано.

Розрізняють кілька типів вступів учнівських творів, серед яких:

1. історичний (про епоху, до якої належить творчість письменника або описувані у творі події).
2. Аналітичний (який аналізує ключове поняття, що входить до формулювання теми).
3. Літературознавчий (який розкриває значення творчості письменника, його місце в розвитку літератури, особливості творчості тощо).
4. Біографічний (де викладаються факти з біографії письменника).
5. Автобіографічний (з досвіду власного життя учнів).
6. Суспільствознавчий (про особливості розвитку суспільства, окремі вияви позитивних і негативних суспільних явищ тощо).
7. Філософський.
8. Ліричний.

Досить часто можна почути від учнів: „Для чого складати план твору? Адже твір – це вільний політ думки, справжня, нічим не обмежена творчість!” На протиположність цьому твердженню треба навести класичні приклади української та світової літератури – „Собор” Олеся Гончара, „Марію” Уласа Самчука, „Сон”, „Катерину”, „Гайдамаків” Тараса Шевченка. Ці твори неможливо уявити як ті, що були написані без чітко продуманого плану. Більше того, за планом створюються не тільки художні твори, а й твори образотворчого та архітектурного мистецтва, нові моделі автомобілів, кораблів, літаків і ракет (задум, ескізи, моделі, проекти, креслення).

Отже, план можна вважати каркасом твору. При його укладанні варто максимально використовувати кожну думку, в якій час вона б не з’явилася.

Щоб уникнути хаотичності викладу, доцільно використовувати матеріал літературного твору, критичні матеріали, не розгубити власні думки. Можна спробувати працювати за технологічною карткою:

№ пор.	№ робочий	План	Коментар, цитата

У наявній технологічній картці присутні дві колонки номерів – номер за порядком і робочий номер. Це зумовлено тим, що думки часто приходять непослідовно. Тому записувати їх треба не в першу колонку, а в другу – як робочий хід думок, роблячи це у вільному порядку. Навпроти пункту плану до колонки „Коментар, цитата” робиться запис асоціацій, вражень, ширше сформованих думок щодо цього пункту плану. Можна також підібрати відповідні цитати, вислови авторитетних осіб, прислів'я тощо. Це зможе зробити висловлювання образнішим, точнішим, надасть йому більшої ваги.

Слід зважити на те, що це – одна з найбільших за часом, обсягом і значенням частина підготовки до написання твору. Від того, наскільки учень обізнаний з темою твору і наскільки у нього вистачить терпіння на цьому етапі підготовки, залежить кінцевий успіх.

Після перегляду перших уривчастих, невпорядкованих записів їх треба впорядкувати – переглянути пункти плану, зважити на їхню логічну послідовність, визначити їхній логічний порядок, записати їх номери в першій колонці „№ пор.”. На цьому етапі основа твору готова.

Наприклад:

1. Пошук ключового слова та формування логічного ланцюжка.

Тема твору, ключове слово	Логічний ланцюжок (Про ЩО я писатиму?)
Художнє осмислення загальнолюдських цінностей у ліриці Ліни Костенко	Про загальнолюдські цінності, (які?) які осмислила (хто?) Ліна Костенко (як?) художньо (де?) в ліриці (у віршах).

2. Вступ

Немає життя ні початку, ні кінця. І кожне нове покоління, кожна Людина мусить дати відповіді на вічні питання: „Заради чого жити? Який заповіт, який духовний скарб передати нащадкам?” Значення загальнолюдських цінностей для людства по-філософськи мудро і по-жіночому тонко осмислює наша сучасниця – поетеса Ліна Костенко. Гортаю сторінки її поезії і серцем відчуваю глибинну правду її роздумів. Поетеса, намагаючись осмислити сенс існування людини, свого власного життя, питає: „Так чого ж я шукаю і чого я жива?” Справді, чого варте життя, якщо „в цю мить десь хтось загинув”? Смерть – фінал існування кожної людини, грішної чи праведної. Смерті так багато, що життя, здається, вже перестало бути найбільшою цінністю людства. Проте ні – й на цих „всесвітніх косовицях смерті” „душа скарби прадавні береже”.

3. Основна частина

План	Коментар, цитата
Що взагалі є цінностями, наскільки вони справжні?	Гроші, слава, кохання, дружба... Чи може горе, біль, втома бути цінностями? Вечірнє сонце, дякую за день! Вечірнє сонце, дякую за втому.
Народ, історичне минуле як ціннісні категорії. Відповідальність перед нащадками за духовні скарби.	Коли в людині є народ, Тоді вона уже людина. Сміється Байда з далини: – Що, доспівалися, нащадки? Діди „ідуть за часом, як за плугом”.
Сьогодення як цінність. Саморуйнація людства.	Бідні священні бики Геліоса, Де ж їм тепер пастися – на ракетній базі? Саморуйнація – хвороба людства. Либідь, Почайна, Трубайло – знищені річки. Неоціненна кожна мить життя.
Природа, взаємозв’язок людини і природи як запорука душевної гармонії – духовного скарбу людини. Відповідальність перед нащадками за природу, рідну землю.	Людина – дитя землі. Земля – мати. Я дерево, я сніг, я все, що я люблю. І, може, це і є моя найвища сутність. „цілую мальви”, „з грозою тет-а-тет”, „рахую час краплинами дощу” Я річку побачила раптом. Питаю: – А хто ти така? Я Альта, я Альта, я Альта! – Тонесенько плаче ріка.
Спілкування людей.	„коли є кому написати листа”
Неповторність людської особистості як моральна цінність.	
Майстерність.	Цей світ на плечах, як Атлант, тримають майстри.
Краса жінки.	Жінка „втомилась бути некрасивою”
Роль загальнолюдських скарбів.	Зупинити саморуйнацію людства.
Вічність людських цінностей.	Душа належить людству і епохам. Чому ж її так раптом потрясли Осінні яблука, що пахнуть льохом, і руки матері, що яблука внесли?

Складаючи план твору, учневі слід пам’ятати, що кожний етап розвитку його думки – це аргумент, яким він (учень) доводить правильність своєї головної думки, або ідеї твору.

Як знаходити аргументи:

- від думки до прикладу;
- від прикладів до думки.

Найсильніший аргумент можна поставити на перше місце або ж на останнє.

Висновки – це завершальна частина твору. Вони можуть бути двох видів:

- висновки, виведені з наявних у творі думок, аргументів. Такі висновки не виходять за межі теми. Вони є, по суті, відповіддю на поставлену проблему;
- висновки, що виходять за межі теми; їх ми формуємо, використовуючи додаткові знання щодо впливу твору на літературний процес, життя суспільства тощо.

При підготовці висновків учень може стикнутися з проблемою загальної „неготовності” твору, коли існують лише його окремі частини – цеглинки, з яких треба побудувати дім. Цементом, який скріплює ці цеглини, є логіка. Так, частини твору можна поєднати в єдине ціле за допомогою т.зв. „логічних місточків”. „Логічні місточки” – це речення або кілька речень, які у своїй смисловій структурі мають елементи попереднього тексту й елементи наступної частини. Такими „місточками” можуть бути й риторичні питання, оклики, ствердження. До речі, така логічна структура може поєднувати антонімічні, несумісні поняття – для підсилення думки учня. При використанні „логічних місточків” буде вмотивовано певна тавтологія – повторення слова або групи слів, вживання синонімічних понять тощо. Часто буває, що „логічний місточок” прокладається від однієї частини до кількох (на зразок однорідної підрядності в синтаксисі складного речення).

Покажемо на прикладі, як працюють такі „логічні місточки” у творі „Проблема відповідальності за долю України у творах українських письменників”:

Народ... Це поняття кожний сприймає по-різному і розуміє по-своєму: хтось – як сірий байдужий натовп, керований на добро чи зло верховними вождями, а хтось – як сукупність людських особистостей, чия думка і праця є ґрунтом для добробуту і щастя наступних поколінь. І кожний на власний розсуд приєднує себе до того чи іншого стану. Звичайно, легше жити, коли за тебе думають і діють інші. Проте нічого не віддавши Батьківщині, не дбаючи про її майбутнє, чи можна вважати себе громадянином?

Бути громадянином – це бути відповідальним за все, що було, є і буде на рідній землі. Мабуть, найгостріше це відчувають поети, яких в усі часи називали совістю народу. Будучи завжди на вістрі часу, вони першими бачили і говорили про найбільш чужі: пригнобленість рідного краю, занепад культури, мови, руйнування соборів – історичних пам’яток і соборів людських душ, зелених соборів України – заповідних смарагдових куточків України. Це їх голос будив свідомість тих, чия єдина турбота – „це хліб і гріш на чорний день” (Олександр Олесь). Це вони били у набат пам’яті, нагадуючи нам, хто ми, „чиї сини, яких батьків, ким, за що закуті” (Тарас Шевченко). Це їм, лицарям духу, що всупереч Валуєвському циркуляру, Ємському указу, горезвісній політиці Радянської держави, спрямованій на „злиття націй і культур”, їм, що піднялися на Голгофу соловецьких і магаданських концтаборів, вдячні ми сьогодні за збереження рідної мови та національної самосвідомості.

Сучасне життя, бурхливе й динамічне, знову і знову ставить людину перед проблемою вибору, покладаючи на неї і наступні покоління відповідальність за прийняте рішення. На жаль, людина у своїй діяльності часто буває нерозумною, і тоді трапляється лихо. Згадаймо, як у 30-ті роки ідея індустріалізації захопила країну. Мрії про підкорення природи здавалися такою близькою реальністю!

Шумливі скелі розлетяться в прах,

Як вірні коні, запряжуться води,

І ти, людино, в себе у ногах

Побачивши постать гордої природи, –

так відобразив 1931 року Максим Рильський тогочасне ставлення людини, суспільства до природи.

Проте вже тоді прозвучало попередження Павла Тичини: „Ніколи, як з вогнем, з ідеями не грайся!”

Засліплені успіхами гірких (у майбутньому!) перемог, люди і далі засівали землю залізом:

Як шалено росте залізо,

Лізе в танки, в ракети, в броню.

Лізе в тіло і в душу лізе.

Чим цей ріст його зупиню?! –

таке питання ставить собі не тільки І. Драч у поезії „Залізо”, воно болюче для кожного, хто відчуває себе відповідальним за збереження рідної землі.

Після всіх проведених робіт (визначення структури, написання вступу, складання плану, створення основної частини, висновків та проведення „логічних місточків”) твір можна вважати написаним – але тільки в чорновому варіанті. Головним завданням учителя на цьому етапі є дати учням зрозуміти, що чернетка – це одна з заборук високої якості написання твору. Варто дати вихованцям кілька порад щодо роботи в чернетці та редагування твору.

- 1 Не треба боятися робити закреслення. „Черкати треба багато, чим більше, тим краще. Писати без викреслювань не можна. Людина повинна непокоїтися, якщо на сторінці вона не знайде жодного місця, яке можна було б закреслити або виправити” (Л.Толстой). „Писати добре – це викреслювати погано написане” (А.Чехов).
- 2 Пиши на одному боці аркуша. Є така форма складання частин твору, яка називається „рікле” – різати, клеїти. Іноді треба вирізати якусь частину твору й переставити її на місце, яке їй більше підходить за логікою. Якщо ж текст написано з двох сторін аркуша, таку операцію виконати не можна.
- 3 Пишучи в зошиті, заповнюй лише праву частину подвійного аркуша: ліворуч буде зручно вписувати вставки (якими вони б не були великими за обсягом), потім стрілкою вказується місце у творі, куди слід вставити цю частину.
- 4 Залишай просвіт між рядками: так і читати зручніше, і можна вписати маленьку вставку.
- 5 Залишай поля – для нотаток та інших позначень. На полях також можна вписувати проти кожної частини назву пункту плану, якого вона стосується, – для контролю: чи відповідає текст плану.
- 6 Дотримуйся абзаців. Це допоможе відстежувати логічність і послідовність викладу.
- 7 Перед кожною частиною став її номер за планом.
- 8 Між окремими частинами роби більший відступ.
- 9 Пронумеруй сторінки – це допомагає чітко організувати процес роботи над твором.
- 10 Напиши твір на чернетці, відклади його принаймні на 2-3 дні. Побачивши твір через деякий час новими очима, ти знайдеш недоліки, які не помітив раніше.

„Закінчивши будь-яку річ, я зачинаю її в шухляді, через кілька днів виймаю і відразу бачу недоліки, які попередньо ховалися” (В.Маяковський).

Твір написано, але варто знову повернутися на його початок. Якщо учень хоче, щоб його твір мав довершений вигляд і був підтриманий та захищений думкою загальновідомих авторитетних літературних чи наукових діячів, тоді для цього найоптимальнішим виходом буде епіграф (цитата з іншого твору певного автора). Епіграф не тільки виконує роль окраси, а й передає основну ідею твору. Епіграфів може бути кілька. Так, наприклад, для твору „Осмилення чорнобильської трагедії у поемі І.Драча „Чорнобильська мадонна” підібрано такі епіграфи:

*Краси ж якої там! Он несподівано
упала зірка – й помелом
свій слід блискучий стерла гнівно.
Лиш місяць аж дзвенів сріблом!*

П.Тичина „В Чорнобилі”

*І засурмив третій Ангел –
І велика зоря спала з неба,
палаючи, як смолоскип.
І спала вона на третину річок*

*А ймення зорі тій Полин.
І стала третина води, як полин
І багато людей повмирали з води,
бо згиркла вона. та на водні джерела.*

Біблія, Об.8,9:10-11

Як бачимо, ці два антонімічних епіграфи об'єднані одним символом – „зірка”, який у першому епіграфі має ліричний підтекст, а в другому – застережливо-погрозливий. Це дає змогу розкрити ідею твору: краса природи і покарання людства за варварське ставлення до неї, що пророковано в Біблії.

Чому ж краще підбирати епіграф після закінчення написання твору? Мабуть, тому, що під час роботи можуть змінитися смислові акценти, з'явитися додаткові нюанси, що в цілому відобразяться на змісті твору. Щоб уникнути невідповідності між твором та епіграфом, його ліпше підбирати, ретельно визначивши ідею, зміст уже написаного твору.

Насамкінець варто було б задля педагогічної мети похвалити учня за добре написаний твір – не списаний, а створений ним самим. Твір цей, можливо, ще не досконалий, але довершеність досягається наполегливою працею, своєрідним тренуванням думки, дисципліною, належною організацією праці учня.

Найголовніший висновок, який потрібні зробити школярі під час написання твору, це те, що не можна відкладати написання твору на останній день, оскільки це дуже серйозна і тривала у часі робота.

***

І найперше було Слово.
І розмовляли квіти
І цвів мак Україною
І йшли віки
І були українці
І створилося
Слово
Українське...

Степан Сапеляк

ЧАСТИНА II ПОЗАУРОЧНИЙ АСПЕКТ

Учнівські та педагогічні мовно-літературні конкурси є складовою комплексної діяльності навчальних закладів щодо створення умов формування мовної компетентності дітей та дорослих. Їх мета – залучення школярів та учителів до практичної творчої діяльності, опанування норм та стилю роботи у творчих колективах, посилення міжпредметних зв'язків, активізація позакласної роботи, набуття досвіду творчої самореалізації, підвищення професійного рівня педагогів.

Зміст сучасних мовно-літературних конкурсів не зводиться лише до певного предметного поля, шкільної програми, вони мають міждисциплінарний характер і вимагають інтеграції знань. Учні не обмежені рамками вивчення того чи іншого літературного твору, конкретної лінгвістичної теми, вони мають змогу заглиблюватись в окремі питання, які становлять для них інтерес, тим самим розширюючи знання з мови та літератури. Участь у конкурсах та турнірах є фактором становлення інтелектуально-творчої діяльності. Основним видом мотивації до участі у творчих конкурсах виступає мотив досягнення. Він визначає прагнення людини виконати завдання на високому рівні якості, проявити свої здібності та майстерність. Участь у змаганнях різних форматів містить елементи конкуренції. Тобто учень чи педагог набуває не тільки певного об'єму мовно-літературних знань, підвищує рівень комунікативної компетентності, а й стає конкурентоспроможним, що також є важливим у житті. Тому бажано використовувати будь-яку можливість на мотивування дитини чи дорослого до участі у конкурсах.

Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти
і науки України
13.03.2008 N 168

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
15 липня 2008 р.
за N 643/15334

ПОЛОЖЕННЯ про Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика

I. Загальні положення

- 1.1. Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика (далі - Конкурс) проводиться згідно з Указом Президента України від 09.11.2007 N 1078 ([1078/2007](#)) "Про Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика" з 9 листопада до 20 травня щороку.
- 1.2. Засновниками Конкурсу є Ліга українських меценатів, Міністерство освіти і науки України.
- 1.3. У Конкурсі можуть брати участь учні 3-11(12) класів загальноосвітніх навчальних закладів. Про початок Конкурсу в жовтні місяці поточного року Міністерство освіти і науки України повідомляє листом, а також через засоби масової інформації.

II. Мета Конкурсу

Метою Конкурсу є сприяння утвердженню статусу української мови як державної, піднесення її престижу, виховання у молодого покоління українців поваги до мови свого народу.

III. Організація та проведення Конкурсу

- 3.1. Організаторами Конкурсу є Міністерство освіти і науки України та Ліга українських меценатів.
- 3.2. Конкурс для учнів загальноосвітніх навчальних закладів проходить у чотири етапи:
1-й етап - з 9 до 20 листопада - у загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах;
2-й етап - з 20 листопада до 10 грудня - у районних центрах і містах обласного підпорядкування;
3-й етап - з 10 до 30 грудня - в обласних центрах; 4-й етап (підсумковий) - січень.
- 3.3. Для проведення Конкурсу створюються організаційні комітети (далі - оргкомітети) та журі.
Склад оргкомітетів та журі затверджується до 9 листопада поточного року управліннями освіти і науки обласних, районними відділами освіти державних адміністрацій.

3.4. Завдання для першого етапу Конкурсу розробляють учителі і викладачі української мови та літератури навчальних закладів, у яких відбуватиметься Конкурс, другого та третього - методисти обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Завдання підсумкового етапу Конкурсу розробляє Міністерство освіти і науки України спільно з Лігою українських меценатів

Виконання конкурсних робіт розпочинається о 10 годині. Учні 3-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів працюють над завданнями 1 астрономічну годину, 5-8 класів - 2 астрономічні години, учні 9-11(12) класів - 3 астрономічні години.

3.5. Журі Конкурсу підбиває підсумки та визначає за результатами кожного етапу по 3 переможці з учнів 3-11(12) класів.

IV. Нагородження переможців Конкурсу

- 4.1. Переможцями Конкурсу є його учасники, які набрали найбільшу кількість балів.
- 4.2. Переможці 1-го, 2-го, 3-го етапів Конкурсу нагороджуються дипломами встановленого Лігою українських меценатів зразка.
5. Контроль за проведенням Конкурсу здійснює Міністерство освіти і науки України.

Банк завдань II (міського) етапу конкурсу

3 клас

1. Запишіть за схемами слова з коренем – пис- :

○ ^ ▭ Побудуйте речення з одним із слів

(5 балів)

2. Запишіть 4 слова, у яких після букви “Р” перед цитованими ставиться апостроф, а потім 2 слова, у яких після букви “Р” перед йотованими не ставиться апостроф.

По одному слову із кожного ряду введіть у речення.

(5 балів)

3. Побудуйте текст за опорною групою слів за поданим початком:

- поле, жито, картопля, буряки;
- виспіває, видніється, зеленіють;
- добірне, жовтокоса, чудова;

Початок. Світає. Сколихнулися хліба. Поле заграло хвилями.

Основна частина.

Кінцівка.

(10 балів)

Максимальна кількість балів – 20

4 клас

1. Запишіть по 3 слова з апострофом, ьо, йо.

По одному слову із кожної групи введіть у речення.

(5 балів)

2. З поданих слів складіть речення-прислів'я:

Дощ, без, не, трава, росте.

Раз, сім, одріж, а, відмір, раз.

(2 бали)

3. Підкресліть зайве слово, дайте узагальнену назву:

Сніг, дощ, стіл, град- це _____

Книжка, зошит, олівець, учень – це _____

(3 бали)

4. Складіть і запишіть текст за поданим початком:

Осінь.

Був прекрасний осінній день.

(10 балів)

Максимальна кількість балів - 20

5 клас

1. Замініть подані речення і словосполучення складними словами:

а) Той, хто копає землю.

б) Той, хто любить працю

в) Дерево, яке завжди зелене. г) Людина, яка вичає і знає свій край.

Скласти речення з двома складними словами.

(5 балів)

2. Перекладіть українською мовою, поставте наголоси:

ложь –

адрес –

окончание –

издание –

задание –

ударение –

воротник –

труженик –

(5 балів)

3. Запишіть слова, вставляючи, де треба, пропущений м'який знак, апостроф:

Суб... ект, подвір...я, т...охкати, напам...ять, з...еднати, зім...яти, тьм...яний,
різб...ярство, матір...ю, В...етнам, дзв...якнути, слов...янс...кий, р...юкзак, трухл...явий, бур...ян,
рум...яний.

(5 балів)

4. Створіть речення за такою схемою:

~~~~~ ----- ===== -----

(5 балів)

5. У вигляді короткої розповіді викладіть свої враження про осінні канікули. (10 балів)

Максимальна кількість балів – 30

6 клас

1. Поставте наголос у словах.
Чотирнадцятий, книжок, грошей, промова, стебельце, завдання, повненький, чарівний, терпкий, невичерпний, напої, гіллям, листопад, визвольна. **(5 б.)**
2. Поставте подані іменники в родовому, давальному та орудному відмінках:
сестра, Ярослав, криниця, очі, сльоза, калач, бунтар, снігур, колір. **(5 балів)**
3. Вставте пропущені букви алфавіту.
А -, -, Г, -, -, -, -, З -, -, Ї, -, -, -, -, Р, -, -, -, Х, -, -, -, Щ, -, -, Я. **(5 балів)**
4. Поповніть речення епітетами і порівняннями:
а) ... листя на дереві шелестіло, мовби ....;
б) ... бруньки переливались на ... сонці, як ...;
в) Скрипка грала ніби ...;
г) В небі з'явилась ... веселка, як ...; **(5 балів)**
5. Складіть розповідь на тему "Мій улюблений куточок природи" **(10 балів)**
Максимальна кількість балів - 40

7 клас

1. Зробіть морфологічний розбір підкресленого слова.
Усім співала ньенька колискову. **(2 бали)**
2. Перекладіть українською мовою:
благодарный - государство -
арбуз - достойный -
боль - жарить -
воспоминания - стоить - **(3 бали)**
3. Доберіть до фразеологічних зворотів відповідні їм (за змістом) слова
Іхати зайцем –
Опустити хвоста –
Стріляний горобець –
Народитися під щасливою зіркою – **(5 балів)**
4. Утворіть форму кличного відмінка наведених іменників:
Юрій Васильович, Максим Григорович, Олег Данилович, Марія Миколаївна, Ольга Степанівна. **(5 балів)**
5. Створіть речення за такою схемою:
~~~~~ _____ ===== _•••••••••• **(5 балів)**
6. Напишіть короткий твір-роздум "Чи вмію я бути справжнім другом" **(10 балів)**
Максимальна кількість балів - 30

8 клас

1. Доберіть максимальну кількість епітетів до слів:
Сонце, ніч, доля, книга. **(5 балів)**
2. Поставте у родовому, давальному й орудному відмінках іменники:
Грім, поет, переказ, контроль, мотор, період, край, намет, мак, рід, звук, малюнок, гімн. **(5 балів)**
3. Напишіть разом, через дефіс чи окремо слова:
М'ясо/молочний, зовнішньо/політичний, купівля/продаж, вище/названий, чар/зілля, весьми/шановний, перекоти/поле, держ/банк, одна/друга, хліб/сіль, лисичка/сестричка. **(5 балів)**
4. Підкреслити головні члени речення:
1) Прожити вік – не поле перейти.
2) Батько з сином пішли у поле.
3) Семеро одного не чекають.
4) На війні перемагають тільки хоробрі.
5) Був прекрасний осінній день. **(5 балів)**
5. Від поданих іменників утворіть чоловічі й жіночі імена по батькові: Василь, Леонід, Олексій, Федір, Яків, Микита, Антон, Олег. **(5 балів)**
6. Напишіть короткий твір-роздум:
"Мое місто. За що я його люблю" **(10 балів)**
Максимальна кількість балів – 35

11 клас

1. Запишіть слова разом чи окремо:

Не/полита досі розсада; не/бачена краса; не/бачена ніколи фортеця;
не/скінчена розмова; не/скінченні мрії; не/замкнені двері; ще не/замкнені двері.

(5 балів)

2. Знайдіть помилку у побудові словосполучень. Запишіть правильні варіанти;

Дакую Вас, піклуватися за матір, сьогодніня епоха, вести себе, особовий приклад,
любє питання, згідно рішення, проживати за адресом, звільнити від посади, оплачувати за
проїзд, заходи по поліпшенню.

(5 балів)

3. Напишіть цифри словами:

1) Від 596 відняти 397;

2) Скласти з 45 з 3564;

3) Скільки разів поміститься 23 в 1412; (5 балів)

4. Складіть речення за такою схемою, підкресліть головні і другорядні
члени, визначте його тип. ( ), ( ) (5 балів)

5. Перекласти текст українською мовою:

Терпение как моральное качество человека выражает определенный стиль его
поведения, совокупность поступков. Это и упорство в достижении цели, выдержка в каком-либо
деле, настойчивость в его осуществлении, способность стойко переносить горе, неприятности,
боль, неудобства, поражения.

Терпение – это умение ждать, не торопить события.

Терпение – это положительное моральное качество.

Противоположным ему являются торопливость, отсутствие настойчивости,
непредуманность решений, нежелание предвидеть последствия своих поступков.

(10 балів)

6. Напишіть твір-мініатюру на тему:

“Мое уявлення про щастя” (20 балів)

Максимальна кількість балів - 50

***

Можна помітити подібність людської творчості і дерев: і те, і інше має
особливі властивості і здатне принести плоди, притаманні лише йому.

Ф. Ларошфуко

Інформація
про результати II (міського) етапу Міжнародного конкурсу
з української мови ім. Петра Яцика

Навч. рік	Переможці молодшої вікової категорії	Переможці середньої вікової категорії	Переможці старшої вікової категорії	Учасники обласного етапу
2006-2007	Богудінова А. ЗОШ № 20 4кл. Снигаренко М. ЗОШ № 17, 4 кл. Савкова О. ЗОШ № 9 Гоголь М. гімназія, 4 кл. Махова Н. ліцей, 4 кл. Прозоров І. СЗОШ № 3	Гречко А. ЗОШ № 2, 5кл. Борбот Л. ЗОШ № 18, 6 кл. Казубанова Н. ЗОШ № 16, Ближенський В. ЗОШ №3, 6 Осадча Д. ЗОШ № 5, 5 кл. Сбитнева О. ліцей, 7 кл. Приходько О. ЗОШ № 7	Дзюба О. ЗОШ № 9, 9 кл. Могілевська Х. ЗОШ № 9, Сорокотяга Ю. гімназія, 10 к Ващенко Х. ЗОШ № 2, 10 кл. Маркова Т. ЗОШ № 16, 11 кл. Галкіна В. ЗОШ № 7, 9 кл. Злобіна А. ліцей, 9 кл.	-
2007-2008	Санжаревська Є. ЗОШ № 3, 4кл Шульга М. гімназія, 3 кл. Карпикова Д. ЗОШ № 9, 4 кл. Коробко А. ЗОШЦ №17, 4 кл. Бергій А. ЗОШ № 21,4кл Пролигіна В. ЗОШ № 16, 4 кл.	Сбитнева О. ліцей, 8 кл. Мошенська К.ЗОШ № 17, 7 кл. Осадча Д. ЗОШ №5, 6 кл. Борбот Л. ЗОШ № 18, 7 кл. Гречко А. ЗОШ № 2, 6 кл. Тищенко А. ЗОШ № 7, 7 кл.	Ващенко К. ЗОШ № 2, 11 кл. Мирошніченко І.ЗОШ № 10, 11кл. Мальцев В ЗОШ № 17, 11 кл. Шмига А. ЗОШ № 16, 10 кл. Міхєєнко Д. ліцей, 9 кл.	-
2008-2009	Гавриш К. гімназія, 4 кл. Оліфіровська О. ЗОШ № 2, 4 кл. Гармаш Н. ЗОШ № 9, 4к	Гречко А.ЗОШ № 2, 7 кл. Мошенська К. ЗОШ № 17, 7 кл. Осадча Д. ЗОШ № 5, 7 кл.	Могілевська Х. ЗОШ № 9, 11кл Приходько О. ЗОШ № 7, 10 к Сбитнева О. ліцей, 9 кл.	Гавриш К. гімназія, 4 кл.
2009-2010	Рухленко Є. ЗОШ №20, 4 кл. Проценко П. ЗОШ № 2, 4 кл. Лисих О. ліцей, 4 кл.	Гречко А.,ЗОШ №2, 8 кл. Осадча Д. ЗОШ № 5, 8 кл. Гавриш К. гімназія, 5 кл.	Приходько О. ЗОШ № 7, 11 к Гриневиц А. ЗОШ № 2, 9 кл. Большаков Д. ЗОШ № 3, 11 кл Петренко Г. ЗОШ № 9, 11 кл. Харківська Ю. ЗОШ № 21,9 к Борбот Л. ЗОШ № 18, 11 кл.	-
2010-2011	Новиков В., ЗОШ № 5; Соколенко А., ЗОШ № 10; 4 кл. Хайрулліна Д.гімн, 4 кл. Пашкова А., ЗОШ № 7	Гавриш К. гімназія, 6 кл. Шародій Д., ЗОШ № 19; 6 кл. Кривошанко Д. ЗОШ № 2; Бруй Ю.ЗОШ № 5, 5 кл.	Осадча Д., ЗОШ № 5; 9 кл. Гречко А., ЗОШ № 2; 9 кл. Безпальченко Н.,ЗОШ № 3, 10кл.	Осадча Д., ЗОШ № 5; 9 кл.
2011-2012 Наказ №280 28.11.11	I місце - Дроботущенко Софія, уч. 4 кл. ЗОШ № 9 (учитель Калагаєва Л.В.) II місце – Снігарнко Анастасія, уч. 4 кл. ЗОШ № 17(учитель Семенець Л.М.); Розумієнко Світлана, уч. 4 кл. СЗОШ № 3 (учитель Новальна Т.С.). III місце - Шульга Вікторія, уч. 4 кл. НВК «Школа-гімназія» (учитель Курбанова О.В.); Воеводін Артем, уч. 4 кл. НВК «Школа-ліцей»	I місце – Рухленко Єлизавета, уч.6 кл. ЗОШ № 20 (уч. Гукалова Е.М.). II місце - Новиков Віктор, уч. 5 кл. ЗОШ № 5, (учитель Кравченко Н.В.); Беккер А., уч. 7 кл. ЗОШ № 17 (уч. Макарченко) Карпикова Діана, уч. 8 кл. ЗОШ № 9 (уч. Кулик Т.М. III місце – Рибак Яна, уч. 6 кл. НВК «Школа-ліцей» (учитель Садова І.С.) Мамедова Л, уч. 7 кл. шк-інт (уч. Медведєва В.Ю.); Топуз Маргарита, уч. 7 кл. ЗОШ № 7 (учитель Юхименко О.В.).	I місце – Алендар Юлія, уч. 10 кл. СЗОШ № 3 (учитель Коржова Н.І.). II місце – Гречко Аліна, уч. 10 кл. ЗОШ № 2 (учитель Шелюх Т.М.); Мошенська Катерина, уч.10 кл. ЗОШ № 17 (учитель Беккер О.І.) III місце – Печагіна Ніна, уч. 10 кл. ЗОШ № 9 (учитель Скрипник М.П.); Петрусенко Вікторія, уч. 11 кл. ЗОШ № 10 (учитель Білориха С.В.); Самойленко Андрій, уч. 11 кл. ЗОШ № 20 (учитель Гукалова Е.М.).	

Навч. рік	Переможці молодшої вікової категорії	Переможці середньої вікової категорії	Переможці старшої вікової категорії	Учасники обласного етапу
2012-2013 Н-з № 248 від 28.11.12	I місце - Григоренко Софія, уч. 3 кл. СЗОШ 3 (уч. Клуниченко А.М.); II місце – Талаш Микита, уч. 4 класу ЗОШ № 17(уч Крамчанінова І.О.); Гайдаржи Максим, уч. 4 кл НВК «Школа-ліцей» (учитель Майнаєва О.І.); Дмитрова Марія, уч 4 кл ЗОШ № 10 (Завражна) III м. - Рачимова Дарина, уч 4 класу ЗОШ № 9 (уч. Лепихова) ; Черних Світлана, уч 4 кл НВК «Школа-гім.»), (уч Фарафонова С.В.) Набока Ол-др, уч. 4 ЗОШ № 21, (уч Дрізд Н.В.)	I місце – Рухленко Єлизавета, уч. 7 кл ЗОШ № 20 (уч.Гукалова Е.М.). II місце – Пономаренко Вікторія, уч 7 кл ЗОШ № 16, (уч. Амеліна Т.М.); Пашкова Аліна, уч 6 класу ЗОШ № 7, (уч Юхименко О.В.). III місце - Новиков Віктор, уч 6 кл ЗОШ № 5 (уч. Кравченко Н.В.); Магурчак Ярослава, уч 6 класу школи-інтернату, (учитель Орленко К.К.).	I місце – Мошенська Катерина, уч 11 класу ЗОШ № 17,(уч Беккер О.І). II місце – Гречко Аліна, уч 11 кл ЗОШ № 2 (учитель Шелюх Т.М.); III місце – Рягузов Ярослав, уч 11 класу СЗОШ № 3, (учитель Коржова Н.І.); Жмихова Лілію, уч 11 класу ЗОШ № 9 (учитель Народа Н.І.).	Григоренко Софія СЗОШ № 3, 3 клас лауреат Н-з 713 Від 11.12.12
2013-2014 Наказ № 238 Від 29.11.13	Лазаренко Д., уч 3 класу СЗОШ № 3 (учитель Токмакова Н.В.); Панасенко В., уч 4 класу ЗОШ № 16 (учитель Палій О.С.).	Клепікова Д., уч 5 кл ЗОШ № 7 (уч Васильєва М.П.); Дьяченко А., уч 6 кл ЗОШ № 16 (уч Беседіна О.В.); Магурчак Я., уч 7 класу шк-інт (учитель Орленко К.К.); Пономаренко В., уч 8 кл ЗОШ № 16 (уч Амеліна Т.М.)	Шароді Д., уч 9 кл ЗОШ № 2 (учитель Левченко Г.Р.); Чумак С., уч 10 кл СЗОШ № 3 (уч Гатько О.С.); Легостаєва М., уч 11 класу НВК «Школа-ліцей» (учитель Майнаєва О.І.)	
2014-2015 Наказ № 197 від 15.12.15	Дорохов К., уч 3 класу ЗОШ № 7 (учитель Міхєнко Л.В.); Кириченко Т., уч 4 класу НВК «Школа-гімназія» (учитель Пономаренко Т.В.).	Толмосова В., уч 5 класу ЗОШ № 2 (учитель Левченко Н.А.); Андрієвська М., уч 6 класу НВК «Школа-ліцей» (учитель Старущенко В.В); Трошину В., уч 7 класу ЗОШ № 10 (учитель Білориха С.В.); Хайруліну Дар'ю, уч 8 класу НВК «Школа-гімназія» (учитель Пивоварова Я.В.).	Ткачук С., уч 9 класу ЗОШ № 10 (учитель Білориха С.В.); Решотько О., уч 10 класу ЗОШ № 10 (учитель Кириченко Г.В.); Черненко Н., уч 11 класу НВК «Школа-ліцей» (учитель Майнаєва О.І.).	

Всеукраїнський конкурс учнівської творчості під гаслом «Об'єднаймося ж, брати мої!»

ПОЛОЖЕННЯ про Всеукраїнський конкурс учнівської творчості «Об'єднаймося ж, брати мої!»

1. Загальні положення

Всеукраїнський конкурс учнівської творчості (далі - Конкурс) проводиться згідно з Указом Президента України від 22.03.2002 № 284 під гаслом "Об'єднаймося ж, брати мої!" та присвячується Шевченківським дням.

Мета конкурсу

2.1. Метою Конкурсу є популяризація творчої спадщини Т.Г.Шевченка, утвердження його духовних заповідей як важливого чинника консолідації суспільства, активізація виховної та патріотичної роботи серед учнівської молоді, збереження і розвиток інтелектуального потенціалу України, державна підтримка талановитої молоді та творчої праці вчителів, викладачів, керівників студій тощо.

2.2. Тема Конкурсу: "Ідея соборності України: творчість Тараса Шевченка; народ, суспільство, держава, родина. Минуле, сучасне і майбутнє".

3. Організація та проведення конкурсу

3.1. Організаторами Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості є Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури і мистецтв України, Державний комітет України у справах сім'ї та молоді. До участі в організації та проведенні Конкурсу залучаються представники творчих спілок, громадських та освітянських організацій.

3.2. Для проведення 1, 2, 3-го етапів Конкурсу на місцях утворюються організаційні комітети та журі Конкурсу.

3.3. Склад оргкомітету та журі загальноосвітнього, професійно-технічного і позашкільного навчального закладу затверджується їх керівниками; районного (міського) оргкомітету Конкурсу та журі - спільним рішенням відповідних районних (міських) відділів (управлінь) освіти та культури.

3.4. Організаційний комітет та журі Конкурсу Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя затверджуються спільним рішенням Міністерства освіти Автономної республіки Крим, Міністерства культури Автономної Республіки Крим, Республіканського комітету у справах сім'ї та молоді Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів управлінь освіти і науки обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій, управлінь культури обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій, управлінь у справах сім'ї та молоді обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій.

3.5. Склад Всеукраїнського журі Конкурсу затверджується спільним наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури і мистецтв України, Державного комітету України у справах сім'ї та молоді.

3.6. У Конкурсі можуть брати участь учні 5-11(12)-х класів загальноосвітніх та учні професійно-технічних і позашкільних навчальних закладів.

3.7. Конкурс проводиться у чотирьох номінаціях: "Література", "Історія України і державотворення", "Образотворче мистецтво", "Декоративно-прикладне мистецтво" з 1 листопада поточного року до 25 лютого наступного року в чотири етапи:

1-й етап - з 1 до 30 листопада - у загальноосвітніх, професійно-технічних і позашкільних навчальних закладах, за результатами якого визначаються по одному переможцю в кожній номінації;

2-й етап - з 1 до 31 грудня - у районних центрах і містах обласного підпорядкування, за результатами якого визначаються по три переможці в кожній номінації;

3-й етап - з 10 до 31 січня - в обласних центрах, місті Києві, за результатами якого визначаються по п'ять переможців у кожній номінації;

4-й (підсумковий) етап - з 10 до 25 лютого - у столиці України місті Києві.

Всеукраїнське журі Конкурсу підбиває підсумки та визначає по 27 переможців у кожній номінації (серед учнів випускних класів (курсів) визначається не більше 6 переможців).

3.8. На Конкурс можуть подаватися різноманітні за жанрами літературні твори; дослідження з історії України та її державотворення; твори образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, формат (розмір) і техніка виконання яких довільні. Роботи учасників конкурсу не рецензуються і не повертаються.

3.9. Протягом п'яти років роботи учасників Конкурсу зберігаються:

з номінацій "Література", "Історія України і державотворення" - у Науково-методичному центрі середньої освіти Міністерства освіти і науки України;

з номінацій "Образотворче мистецтво", "Декоративно-прикладне мистецтво" - у Державному методичному центрі навчальних закладів культури і мистецтв України.

4. Нагородження переможців конкурсу

4.1. Переможці 1-го, 2-го та 3-го етапів Конкурсу нагороджуються дипломами та подарунками.

4.2. Переможці 4-го етапу Конкурсу нагороджуються дипломами "Переможець Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості" та цінними подарунками.

4.3. Учні випускних класів (курсів), які стали переможцями в номінаціях "Література" та "Історія України і державотворення", при вступі до державних, комунальних та інших форм власності вищих навчальних закладів користуються пільгами, передбаченими для переможців 4-го етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових дисциплін ("Українська мова та література", "Історія України").

4.4. Учителі (викладачі, керівники студій тощо), які підготували переможців 4-го етапу Конкурсу, нагороджуються цінними подарунками та можуть відзначатися галузевими нагородами в установленому порядку.

4.5. Урочиста церемонія нагородження переможців 4-го етапу Конкурсу та вчителів (викладачів, керівників студій тощо), які їх підготували, відбувається за участю представників регіонів на Тарасовій горі в Шевченківському національному заповіднику (м. Канів Черкаської області).

4.6. Нагороди та подарунки переможцям 4-го етапу Конкурсу та вчителям (викладачам, керівникам студій тощо), які їх підготували, вручаються головою Організаційного комітету та головою Всеукраїнського журі Конкурсу.

4.7. Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури і мистецтв України, Державний комітет України у справах сім'ї та молоді сприяють організації виставок та публікації творчих робіт переможців 4-го етапу Конкурсу.

4.8. Роботи переможців 3-го етапу Конкурсу приймаються на розгляд Всеукраїнського журі щорічно до 10 лютого.

4.9. Роботи з поміткою "Всеукраїнський конкурс учнівської творчості" надсилаються за адресами:

з номінацій "Література", "Історія України і державотворення" - Науково-методичний центр середньої освіти Міністерства освіти і науки України, вул. Сагайдачного, 37, м. Київ, 04070;

з номінацій "Образотворче мистецтво", "Декоративно-прикладне мистецтво" - Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України, вул. Архітектора Городецького, 1/3, м. Київ, 01032.

4.10. У супровідних документах необхідно чітко вказати назву роботи, прізвище, ім'я та по батькові учасника, дату народження, повну домашню адресу, назву навчального закладу, клас (курс), а також прізвище, ім'я, по батькові вчителя, викладача, керівника студії, який його підготував до участі в Конкурсі.

Інформація
про результати II (міського) етапу Всеукраїнського конкурсу
учнівської творчості під гаслом «Єднаймося ж, брати мої!»

Навч. рік	Переможці - учасники обласного етапу	Переможці обласного етапу
2004-2005 Н-з № 265 від 29.12.04	ПЕРЕМОЖЦІ Номінація «Література» Шматок Т. ліцей, Чернієнко Д. ЗОШ № 13 Номінація «Образотворче мистецтво» Волошин В гімназія, Потоцький М. ЗОШ № 7, Тихонова Є. ЗОШ 9 Номінація «Декоративно-прикладне мистецтво» Хремлева О. ЗОШ № 2 Морозова О., Масленнікова Я., Підкова А. ЗОШ № 9 Ярмолова І. інтернат ПРИЗЕРИ Номінація «Образотворче мистецтво» Панасюк А. ЗОШ № 2, Нагорова С. ліцей, Дуплій Г. ЗОШ № 9 Хремлева О. ЗОШ № 2 Козлова В. ЗОШ № 15 Горбатовська І., Корзловець Г. ЗОШ № 17 Номінація «Декоративно-прикладне мистецтво» Архіпова В. ЦДЮТ Чопенко О. ЗОШ № 12, Рубльова О. ЗОШ № 5 Погосян Л., Полунець М. ЗОШ № 5, Колективна робота СЗОШ № 3	
2005-2006 Н-з № 6 від 03.01.06	ПЕРЕМОЖЦІ Номінація «Література» Дзюба О. ЗОШ № 9 Наталюткіна Г. ЗОШ № 9 Гадзіна Д. ліцей Усиченко Х. гімназія Номінація «Історія України та державотворення» Шкарабан О. ЗОШ № 17 Номінація «Образотворче мистецтво» Хлюстова І. ЗОШ № 13 Катриченко Х. ЗОШ № 16 Волошина В. гімназія Номінація «Декоративно-прикладне мистецтво» Панасенко Н., Ткаченко О. ЗОШ № 5 Морозова О., Масленнікова Я. ЗОШ № 9 Загоруйко О. Медведєв О., Костенко В. ліцей ПРИЗЕРИ Номінація «Образотворче мистецтво» Васильюк А. ЗОШ № 2 Сорокіна І. ЗОШ № 5 Диретчик С. ЗОШ № 2 Сергієнко М. ЦДЮТ Познякова Н. ЗОШ 15 Василенко М. гімназія Номінація «Декоративно-прикладне мистецтво» Городинська О., Петрик В., інтернат Токарев С. ЗОШ № 5 Напханько М. ЗОШ № 7 Кагітін Д. ЗОШ № 10, Кол. робота ГІМН	

Навч. рік	Переможці – учасники обласного етапу	Переможці обласного етапу
2006-2007 Н-з № 6 від 09.01.07	ПЕРЕМОЖЦІ Номінація «Література» Старокожева М. ЗОШ № 9, Павлова А. ЗОШ № 10 Тихомирова Ю. ЗОШ № 10 Номінація «Історія України і державотворення» Погосян Л. СЗОШ № 3, Бурлак Ю ЗОШ № 20, Руденко Д. ЗОШ № 10, Заїченко І. ЗОШ № 10 Номінація «Образотворче мистецтво» Мелентьєв А. ЗОШ № 15, Василюк О. ЗОШ № 2, Володіна С. ЦДЮТ, Переломова Г. гімназія Номінація «Декоративно-прикладне мистецтво» Бикова В. СЮТ, Сергієнко М. ЦДЮТ, Грипась Ю. ЗОШ № 21 ПРИЗЕРИ Номінація «Література» Савка О. ліцей, Усиченко Х. гімназія Дегтяр Б. ЗОШ № 9, Злобіна А. ліцей Номінація «Образотворче мистецтво» Мигда Д. гімназія, Монова В. гімназія, Іващенко Г.ЗОШ № 2 Мозгова Я. ЗОШ № 20, Нагорова С. гімназія, Білориха К. ЦДЮТ Номінація «Декоративно-прикладне мистецтво» Чернуцький В. ЗОШ № 19, Якущенко Я. ЦДЮТ, Дергаль К. ЗОШ 13 Філімонова Д. ЗОШ 2, Познякова А. ЗОШ 15, Кол. робота ЗОШ № 9	
2007-2008 Н-з № 11 від 10.01.08	ПЕРЕМОЖЦІ Номінація «Література» Шевченко Г. ЗОШ № 7, Воскобойников М. ЗОШ № 10 Черемісова Л. ЗОШ № 9, Снарська Г. ліцей Номінація «Історія України і державотворення» Подласа М. ЗОШ № 20 Кулинич Ю. ЗОШ № 17 Мельник А., Заїченко І. ЗОШ № 10, Дем'янченко К. СЗОШ № 3 Номінація «Декоративно-прикладне мистецтво» Ротар Д. СЗОШ №3, Стариченко М. ЗОШ № 2, Король І. ЦДЮТ Номінація «Образотворче мистецтво» Мойсеєнко Я. ЗОШ № 2, Горшкова Ю гімназія, Рей В. ЗОШ № 20 ПРИЗЕРИ Номінація «Література» Васильєва Д.ЗОШ № 13, Рубцова О. гімназія Номінація «Декоративно-прикладне мистецтво» Черемісова Л., Мороз О., Подкова А. ЗОШ № 9 Казакова К. ЗОШ № 10, Мозгова Я. ЗОШ № 20 Якушенков О. ЦДЮТ Номінація «Образотворче мистецтво» Бридко В. інтернат, Пилипак Я. гімназія Мелентьєв А. ЗОШ № 15, Медведєв О. ліцей Рижков О. ЗОШ № 7, Мішина А. ЗОШ № 10, Володіна С. ЦДЮТ	Шевченко Г. ЗОШ № 7

Навч. рік	Переможці – учасники обласного етапу	Переможці обласного етапу
2008-2009 Н-з № 314 від 26.12.08	Номінація «Література» Самійленко А. ЗОШ № 20 І м., Тищенко А. ЗОШ № 7 ІІ м. Кузьмич К. ЗОШ № 10 ІІІ м Номінація «Історія України і державотворення» Никифоренко Г. СЗОШ № 3 І м., Тарасєва Т. ЗОШ № 10 ІІ м. Майнаєв Ф. ліцей ІІ м., Медведєв О. ліцей ІІІ м. Номінація «Образотворче мистецтво» Варма І. ЦДЮТ І м., Мойсеєнко Я. ЗОШ № 2 ІІ м. Шубчинська К. ЗОШ № 17 ІІІ м. Номінація «Декоративно-прикладне мистецтво» Кожедуб К. ЗОШ № 2 І м., Великий Є. ЗОШ № 17 ІІ м. Мальцева І. ЗОШ № 2 ІІІ м.	
2009-2010 Н-з №12 від 20.01.10	Номінація «Література» І м. Позоян Н. ліцей Майнаєва О.І., Шевченко Х. ЗОШ № 17 Беккер О.І. Токмаков М. ЗОШ № Філенко Т.О. ІІ м. Мамрига Ю. ЗОШ № 10 Кириченко Г.В., Михайловська М. ЗОШ № 10 Унчуленко В.С. Подкова А. ЗОШ № 9 Скрипник М.П., Мірошніченко О. ЗОШ № 9 Народу Н.І. ІІІ м. Коханко М. ЗОШ № 13 Дмитриченко Г.І., Богданова С. гімназія Деркач Р.І. Номінація «Історія України і державотворення» Майнаєв Фарідун ліцей	Токмаков М. ЗОШ № Філенко Т.О. лауреат Майнаєв Фарідун ліцей - лауреат
2010-2011 Н-з № 306 Від 14.12.10	Номінація «Література» Богудінова А. ЗОШ № 20 9 балів Гукалова Е.М., Харківська Ю. ліцей 10 б. Майнаєва О.І. Коханко М. ЗОШ № 13 11 б. Дмитриченко Г.І., Демидець К. ЗОШ № 9 11 балів Народу Н.І. Павлова А. ЗОШ №10 11 балів Кириченко Г.В. Відмічено за активну участь групова робота учнів ЗОШ № 19 у номінації «Література» (Шароді Д., Ушаков О., Збарх О., Білозір А., Бордун С.) Номінація «Історія України і державотворення» Корієва О. СЗОШ № 3 Большакова Н.Г., Самойленко А. ЗОШ № 20 Тіліжинська Н.В. Печагіна Н. ЗОШ № 9 Кожокар В.І.	Харківська Юлія – лауреат Коханко Марія – лауреат Корієва Ольга - лауреат
2011-2012 Н-з № 23 Від 20.01.12	Номінації «Література» Приходько Анастасія, уч. ЗОШ № 7 (уч. Васильєва М.П.), Федорова Катерина, уч. НВК «Шк-ліцей» (уч. Садова І.С.), Коншина Марія, уч. НВК «Шк-ліцей» (уч. Майнаєва О.І.), Гандельман Кристина, учениця ЗОШ № 9 (уч. Народу Н.І.). Номінація «Історія України та державотворення» Самойленко Андрій, уч. ЗОШ № 20 (уч. Тіліжинська Н.В.)	

Навч. рік	Переможці – учасники обласного етапу	Переможці обласного етапу
2012-2013 Н-з № 19 Від 21.01.13	Номінація «Література» Войтович В., уч. НВК «Школа-ліцей» (уч. Садова І.С.), Якушева Наталія, уч. ЗОШ № 9 (уч. Народа Н.І.) Філіппова Анастасія, уч. ЗОШ № 9 (уч. Скрипник М.П.) Беккер Марина, уч. ЗОШ № 17 (уч. Беккер О.І.) Руда Тетяна, уч. НВК «Шк-ліцей» (уч. Старущенко В.В.) Чумак Софія, ученицю ЗОШ № 7 (учитель Васильєва М.П.) Номінації «Історія України та державотворення» Холодова Вікторія, уч. ЗОШ № 20 (уч. Тіліжинська Н.В.) Алендар Юлія, уч. СЗОШ № 3 (уч. Большакова Н.Г.) Місюра Володимир, уч. ЗОШ № 12 (уч. Собаніна О.В.) Зубакова Діана, уч. ЗОШ № 2 (учитель Радченко О.Ю.)	Якушева Наталія – лауреат (Наказ УОН 13.02.2013 № 99) Войтович Вікторія - лауреат з відзнакою «За високий рівень підготовки робіт» (Наказ УОН 13.02.2013 № 99)
2013-2014 Н-з № 5 Від 13.01.14	Номінація «Література» Жарун Юлія, уч. НВК «Школа-ліцей» (уч. Садова І.С.), Гмиря Анастасія, уч. ЗОШ № 9 (учитель Народа Н.І.) Карпікова Діана, уч. ЗОШ № 9 (учитель Скрипник М.П.) Номінації «Історія України та державотворення» Свічка І., уч. ЗОШ № 20 (учитель Тіліжинська Н.В.) Коржов О., уч. СЗОШ № 3 (учитель Корінева О.А.) Беккер А., уч. ЗОШ № 17 (учитель Пилипенко Л.В.) Біленко Н., уч. НВК «Школа-гімназія» (учитель Васюк Г.О.) Циктич А., уч. ЗОШ № 17 (учитель Пилипенко Л.В.)	Жарун Ю. – лауреат Карпікова Д. – лауреат Н-з від 10.02.2014 № 78
2014-2015 Н-з №	Номінація «Література» Неліпа К., уч. ЗОШ №10 (уч. Кириченко Г.В.) Карпікова Д., уч. ЗОШ № 9 (уч. Скрипник М.П.) Мірошниченко А., уч. НВК «Шк-ліцей» (уч. Майнаєва О.І.) Бруй Ю., уч. ЗОШ № 5 (уч. Нікуліна С.В.)	Неліпа К. – переможець Н-з № 32 від 03.02.2015

Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка

ПОЛОЖЕННЯ щодо проведення Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка у загальноосвітніх навчальних закладах Донецької області

I. Загальні положення

1. Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка (далі - Конкурс) проводиться на виконання Указу Президента України від 30 вересня 2010 року № 928/2010 «Про Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка», відповідно до Положення про Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2011 № 571, з метою підвищення загальної мовної культури і в рамках підготовки до відзначення у 2014 році 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка з 04 листопада 2011 року до лютого 2012 року.

2. У Конкурсі можуть брати участь учні 5-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів, ліцеїсти (далі – учасники Конкурсу).

3. Базовими предметами Конкурсу є українська мова і література, мови та літератури національних меншин.

II. Мета Конкурсу

Метою Конкурсу є вшанування творчої спадщини видатного сина українського народу Тараса Григоровича Шевченка, виявлення творчо обдарованої учнівської та студентської молоді, майбутньої плеяди літературних митців, розвиток їх творчого потенціалу, виховання у молодого покоління українців поваги до мови і традицій свого народу, підвищення рівня мовної освіти в Україні та за її межами.

III. Організація та проведення Конкурсу

1. Конкурс організує і проводить Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України спільно з Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти. До участі в організації та проведенні Конкурсу залучаються Національна академія наук, Національна академія педагогічних наук, Міністерство оборони, Міністерство закордонних справ, представники творчих спілок, громадських та освітянських організацій, світової української діаспори (за згодою).

2. Конкурс для учнів загальноосвітніх навчальних закладів проходить у чотири етапи, а саме:

I етап (шкільний) – з 04 листопада до 11 листопада 2011 року (день вибирає навчальний заклад);

II етап (районний, міський) – 19 листопада 2011 року;

III етап (обласний) – 17 грудня 2011 року;

IV етап (міжнародний) – лютий 2012 року (дата визначена МОН України).

Місце проведення підсумкового етапу для всіх учасників Конкурсу визначають Міністерство освіти і науки Автономної Республіки Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

3. Для проведення Конкурсу створюються організаційні комітети та журі.

Склад оргкомітету і журі I етапу затверджується керівником загальноосвітнього навчального закладу.

Склад оргкомітету і журі II етапу Конкурсу для учнів загальноосвітніх навчальних закладів і ліцеїв затверджується управліннями (відділами) освіти міських рад або районних державних адміністрацій.

Склад оргкомітету і журі III етапу затверджується управлінням освіти і науки Донецької облдержадміністрації.

Склад оргкомітету і журі фінального етапу Конкурсу затверджується наказом Міністерства освіти і науки.

До складу журі запрошуються вчителі, педагогічні та науково-педагогічні працівники вищих навчальних закладів, працівники облППЮ.

4. Завдання I етапу Конкурсу розробляють учителі загальноосвітніх навчальних закладів, у яких відбувається Конкурс.

Завдання II етапу Конкурсу для учнів загальноосвітніх навчальних закладів розробляють працівники обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; окремо для кожної вікової категорії розробляють методичні комісії цих навчальних закладів.

Завдання III етапу для учнів загальноосвітніх навчальних закладів розробляють інститути післядипломної педагогічної освіти.

Завдання фінального етапу Конкурсу (IV етап) готує МОНмолодьспорт. Особи, що є розробниками завдань, забезпечують їх нерозголошення.

Пакети з роботами учасників Конкурсу після завершення фінального етапу передаються до МОНмолодьспорту, де вони перевіряються журі та зберігаються протягом року.

IV. Нагородження переможців Конкурсу

1. Журі Конкурсу підбиває підсумки та визначає переможців за результатами I-III етапів з числа учнів 5 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів та ліцеїв у кількості, що не перевищує 30% від загальної кількості учасників відповідного етапу змагань.

У фінальному етапі Конкурсу беруть участь по 3 особи з числа учнів 5 - 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів – переможців III етапу.

Переможцем будь-якого етапу Конкурсу не може бути учасник, який набрав менше ніж половину максимальної кількості балів.

2. Переможці I, II, III етапів Конкурсу нагороджуються відповідними дипломами I, II, III ступенів.

3. Переможці фінального етапу Конкурсу нагороджуються дипломами Міністерства освіти і науки окремо (за класами, курсами, напрямками навчання) у кількості, що не перевищує 50 відсотків від кількості учасників змагань з орієнтовним розподілом їх у співвідношенні 1:2:3, та цінними подарунками.

4. Учні 9-11 класів – переможці фінального етапу (перше місце) мають право брати участь у IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури додатково до встановленої рейтингом кількості учасників команди відповідного регіону.

5. Переможці фінального етапу Конкурсу, які набрали найбільшу кількість балів (відповідно до підсумкових протоколів), рекомендуються МОНмолодьспорту для призначення стипендій Президента України.

5. Педагогічні та науково-педагогічні працівники, які підготували переможців підсумкового етапу Конкурсу, відзначаються відомчими нагородами Міністерства освіти і науки в установленому порядку.

6. Урочиста церемонія нагородження переможців фінального етапу Конкурсу (I місце) відбувається за участі представників Міністерства освіти і науки, Міністерства оборони, Міністерства закордонних справ, Національної академії наук, Академії педагогічних наук, творчих спілок, громадських організацій тощо.

V. Фінансування Конкурсу

1. Фінансування всіх етапів Конкурсу, крім фінального, здійснюється відповідними органами управлінь (відділів) освіти, вищими навчальними закладами, які беруть участь у його проведенні, за рахунок коштів бюджету, з якого фінансується установа або заклад, а також інших джерел, не заборонених законодавством.

2. Фінансування фінального етапу Конкурсу здійснюється Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України разом з Мінфіном за рахунок коштів державного бюджету згідно з кошторисом, а також інших джерел, не заборонених законодавством.

Інформація
про результати II (міського) та III етапів Міжнародного мовно-літературного конкурсу
учнівської та студентської молоді імені Т.Г.Шевченка

Навч. рік	Переможці II етапу	Учасники обласного етапу
2010-2011 н.рік н-з № 307 від 14.12.10	Переможець – Тищенко А., 10 кл., ЗОШ № 7 (учитель Васильєва М.П.) Лауреати: старша вікова категорія (10-11 кл.) Вітовщик Мирослава, 9 кл. ЗОШ № 2 (уч. Левченко Н.А.) Мироненко Віолета, 10 кл. ЗОШ № 10 (уч. Кириченко Г.В.) Пилипенко Ольга, 10 кл. ЗОШ № 16 (уч. Бесєдіна О.В.) Осадча Дарина, ЗОШ № 5 (уч. Кравченко Н.В.) Коцубанова Наталія, 10 кл. ЗОШ № 16 (уч. Амеліна Т.А.) - середня вікова категорія (8-9 кл.) Деркач Валерія, 5 кл ЗОШ № 13 (Дмитриченко Г.І.) Карпикова Діана, 7 кл., ЗОШ № 9 (учитель Кулик Т.М.) Марченко Ганна, 8 кл. НВК «Шк-ліцей» (уч. Шиян Л.В.)	
2011-2012 н. рік Н-з № 276 від 23.11.11	- молодша вікова категорія (5-7 кл.) I м. – Іванюру В., уч. ЗОШ № 20 (уч. Гаращук О.О) II м. – Лисих О., уч. НВК «Школа-л»(уч. Майнаєва О.І.) III м. – Балбатунова Д., уч. ЗОШ № 9 (уч. Скрипник М.П.) Решотько О., уч. ЗОШ № 10 (уч. Білориха С.В.) Кулагу К., уч. ЗОШ № 16 (уч. Кулага І.П.) - середня вікова категорія (8-9 кл.) I м. – не присуджено II м. – Пролигіна В., уч. ЗОШ № 16 (уч. Амеліна Т.М.) Полякова А., уч. ЗОШ № 13 (уч. Дергаль Г.І) III м. – Снігаренко М., уч. ЗОШ № 17 (уч. Тішкова О.В.) Федорова А., уч. ЗОШ № 10 (уч. Кириченко Г.В.) - старша вікова категорія (10-11 кл.) I м. – Здоровець А., уч. ЗОШ № 9 (уч. Народа Н.І.) II м. – Павлова А., уч. ЗОШ № 10 (уч. Кириченко Г.В) III м. – Самойленко А., уч. ЗОШ № 20 (уч. Гукалова Е.М.) Тищенко А., уч. ЗОШ № 7 (уч. Васильєва М.П.)	
2012-2013 н.рік Н-з № 239 від 14.11.12	Переможцями Конкурсу визнати: - молодша вікова категорія (5-7 кл.) Дроботущенко С., уч. 5 кл. ЗОШ № 9, (уч. Шемякова Л.О.); Хайруліна Д., уч. 6 кл. НВК «Шк-гімн»(уч.Пивоварова Л.В.); Рухленко Є., уч. 7 класу ЗОШ № 20, (уч. Гукалова Е.М.). - середня вікова категорія (8-9 кл.) Решотько О., уч. 8 класу ЗОШ № 10, (уч. Білориха С.В.); Карпикова Д., уч. 9 класу ЗОШ № 9, (уч. Кулик Т.М.) - старша вікова категорія (10-11 кл.) Стрельцов М., уч. 11 кл ЗОШ № 10, (уч. Стародубцева Л.О.). Марченко Г., уч. 10 кл. НВК «Шк-ліцей», (уч. Майнаєва О.І.);	Стрельцов М. – учасник

Навч. рік	Переможці II етапу	Учасники обласного етапу
2013-2014 н.рік Н-з № 200 від 17.10.13	Переможцями Конкурсу визнати: - молодша вікова категорія (5-7 кл.) Компанієць А., 6 кл. НВК «Шк-ліцей» (уч. Садова І.С.) Рачимову Д., 5 кл., ЗОШ № 9 (уч. Народа Н.І.) Карнаухову Д., 5 кл, інтернат Дмитрову М., 5 кл. ЗОШ № 10 (уч. Абрамян Л.В.) Дроботущенко С., 6 кл. ЗОШ № 9, (уч. Новікова Г.О.) Кренделик Г., 6 кл., ЗОШ № 5 (уч. Нікуліна С.В.) Переломову А., 7 кл., ЗОШ № 2 (уч. Шелюх Т.М.) Бондаренко С., 7 кл., СЗОШ № 3 (уч. Дем'яненко С.А.) Гринь В., 7 кл. НВК «Школа-ліцей» (уч. Телегіна М.Ю.) Погромську А., 7 кл. ЗОШ № 16 (уч. Кулага І.П.) - середня вікова категорія (8-9 кл.) Дорофєєву Т., 8 кл. ЗОШ № 5 (уч. Нікуліна С.В.) Григор'єву І., 8 кл. ЗОШ № 13 (уч. Афоніна І.В.) Жарун Ю., 9 кл. НВК «Школа-ліцей» (уч. Садова І.С.) Беккер А., 9 кл. ЗОШ № 17 (уч. Макарченко О.М.) Топуз М., 9 кл. ЗОШ № 7 (уч. Юхименко О.В.) - старша вікова категорія (10-11 кл.) Зубакову Д., 10 кл. ЗОШ № 2 (Шелюх Т.М.) Приходько А., 11 кл. (уч. Народа Н.І.) Шемонаєву А., 10 кл. (уч. Амеліна Т.М.) Неліпу К., 10 кл. (уч. Білориха С.В.) Бібікову М., 11 кл. ЗОШ № 2 (уч. Крилова О.В.) Марченко А., 11 кл. НВК «Шк-ліцей», (уч. Майнаєва О.І.)	
2014-2015 н.рік Н-з № 180 від 14.11.14	Переможцями Конкурсу визнати: • молодша вікова категорія (5-7 кл.): Толмосова В., 5 кл. ЗОШ № 2 (уч. Левченко Н.А.) Борисенко Євгеній, 5 кл. НВК «Школа-ліцей» (уч. Садова І.С.) Годлевська Ганна, 5 кл. ЗОШ № 10 (уч. Білориха С.В.) Гуйван Дар'я, 5 кл. ЗОШ № 9 (уч. Новікова Г.О.) Андрієвська Д., 6 кл. НВК «Шк-ліцей» (уч. Старущенко В.В.) Іванцова Світлана, 6 кл. ЗОШ № 10 (уч. Абрамян Л.В.) Мальцева Дар'я, 6 кл. ЗОШ № 2 (уч. Сахно І.В.) Компанієць А., 7 кл. НВК «Школа-ліцей» (уч. Садова І.С.) Дроботущенко Софія, 7 кл. ЗОШ № 9 (уч. Новікова Г.О.) Трошина Владислава, 7 кл. ЗОШ № 10 (уч. Білориха С.В.) • середня вікова категорія (8-9 кл.) Хайруліна Д., 8 кл. НВК «Шк-гімназія» (уч. Пивоварова Я.В.) Рухленко Єлизавета, 9 кл. ЗОШ № 20 (Гукалова Е.М.) Гурова Алла, 9 кл. ЗОШ № 17 (уч. Макарченко О.М.) • старша вікова категорія (10-11 кл.) Гаташова Юлія, 10 кл. ЗОШ № 9 (уч. Народа) Решотько Олеся, 10 кл. ЗОШ № 10 (уч. Кириченко Г.В.) Беккер Анастасія, 10 кл. ЗОШ № 17 (уч. Макарченко О.М.) Тюріна Ксенія, 11 кл. СЗОШ № 3 (уч. Ярошенко О.А.) Карпикова Діана, 11 кл. ЗОШ № 9 (уч. Скрипник М.П.) Зубакова Діана, 11 кл. ЗОШ № 2 (Шелюх Т.М.)	

Рекомендації щодо підготовки учнів до мовно-літературних конкурсів

Конкурси філологічної спрямованості – це особливий вид словесного витвору, зміст якого залежить від індивідуального сприйняття й відтворення життєвих реалій, від уміння кожного образно й логічно мислити, спостерігати навколишнє середовище, використовувати знання з художньої літератури та інших видів мистецтва, словесні зображувальні засоби.

Головне завдання вчителя щодо формування сприятливих умов для розвитку потенційних можливостей учнів полягає у створенні творчої атмосфери в колективі, атмосфери співдружності, співтворчості, співробітництва. Таким чином, творчий учитель не тільки повинен розуміти природу творчих можливостей учнів, а й оволодіти методами їх педагогічної оцінки. Слід враховувати, що творча діяльність учнів завжди опосередкована творчою педагогічною діяльністю вчителя, у свою чергу педагогічна творчість учителя обумовлюється творчою навчальною діяльністю учнів. Деякі дослідники (В.І.Андреев, С.М.Берштейн, Р.М.Грановська, Б.П.Нікітін) вважають, що продукт дитячої творчості набуває статусу витвору мистецтва за умо, коли дорослий бере на себе функцію «внутрішнього критика», тобто маючи потрібні знання, художні смаки, учитель обирає серед багатьох варіантів той, що має художню цінність. При цьому педагог повинен дотримуватись однієї умови: сприймати дитячий твір таким, який він є (не додавати ані рядка до вірша, ані штриха до малюнка, ані слова до твору), але слід відзначити, що один твір – талановитий, заслуговує на увагу, а інший – недосконалий з тих чи інших причин. Тільки в такому разі участь педагога в дитячій творчості матиме благодійний вплив на розвиток дитини.

• Основні напрямки роботи вчителя щодо підготовки учнів до написання творчих конкурсних робіт

1. Залучення до участі в мовно-літературних конкурсах здібних учнів відповідно до їх інтересів.
2. Складання орієнтовного темарія.
3. Навчання школярів роботи з науковою та художньою літературою.
4. Надання практичної допомоги учням під час роботи над твором (складання алгоритму дії, плану, тез, добирання цитат тощо).
5. Організація індивідуальних консультацій.
6. Редагування учнівських робіт.
7. Рецензування творчих конкурсних робіт. Написання відгуків.
8. Оцінювання остаточного продукту. Визначення переможців.

Готуючи дітей до участі в мовно-літературних конкурсах, філолог повинен враховувати раціональне поєднання репродуктивних, частково-пошукових та творчих завдань: репродуктивні завдання спрямовані на відтворення учнями знань та способів діяльності; частково-пошукові - передбачають вияв учнями певної самостійності, ініціативи у пізнавальній діяльності; творчі сприяють створенню певного творчого продукту (написання оповідань, віршів, казок тощо). Отже творчість розглядаємо як діяльність, пройняту елементами нового, удосконалення, збагачення, розвитку.

Про творчу діяльність йдеться, коли дитина уявляє, комбінує, порівнює, аналізує, змінює або створює щось нове.

Отже, педагог організовує процес навчання з урахуванням рис творчості:

- самостійного переносу знань і вмінь у нову ситуацію;
- виявлення нової проблеми у знайомих умовах, нової функції знайомого об'єкта;
- здатність до аналізу, генерації ідей;
- уміння бачити альтернативу рішенню;
- уміння комбінувати відомі способи розв'язання завдання по-новому;
- уміння створювати оригінальні способи поряд з відомими іншими.

Необхідною умовою розвитку продуктивного творчого мислення є опанування спеціальних прийомів. Ось деякі з них:

- **уміння віднаходити протиріччя** – основа парадоксального мислення, яке є обов'язковим атрибутом творчості. Здатність до зіставлення й об'єднання протилежних якостей дає можливість відкривати нові несподівані ознаки предметів;

- **комбінування** – уявне об'єднання кількох різних предметів таким чином, щоб отримати щось принципово нове. Комбінувати можна не лише предмети, а й їх ознаки, властивості, характеристики;
- **пошук аналогії** – узагальнення певних ознак чи якостей одного предмета і пошук подібних властивостей в інших;
- **асоціація** – зв'язок між елементами психіки людини, коли один факт, подія чи явище викликає інші уявлення чи спогади, зумовлені подібністю, контрастом або суміжністю в часі чи просторі.

Залучаючи учнів до написання творчих робіт, учитель повинен пам'ятати, що літературна творчість – це не вроджена потреба особистості. Її необхідною передумовою є поєднання відчуття слова, інтуїції, емоції та емпатії (здатності до співпереживання). Творчість – це завжди вихід за встановлені межі. Творчі здібності не залежать від інтелекту. Літературна творчість неможлива без особистісного зростання людини, без само актуалізації яє безперервного процесу самовдосконалення.

Цьому сприяють щорічні мовно-літературні конкурси учнівської творчості.

• *Загальний підхід до написання літературного твору*

- обирайте тему не найлегшу, а таку, яка вас зацікавлює, хвилює, визначте обсяг матеріалу, який вона охоплює, щоб не відхилитися від теми;
- продумайте основну думку вашого твору і намагайтеся все підпорядкувати її розкриттю, бажано дібрати влучний епіграф;
- складіть повний і чіткий план, дотримуйтесь його, пишучи твір;
- намагайтеся оригінально почати роботу, щоб одразу зацікавити нею читача, звертайте увагу на те, щоб вступ був пов'язаний з темою;
- стежте за логічною послідовністю у викладі матеріалу в основній частині твору;
- тему розкривайте глибоко й всебічно, уникайте загальної описовості, наводьте конкретні факти для підтвердження свої думок;
- правильно цитуйте, але не переобтяжуйте свою роботу великими цитатами;

- подумайте, який стиль відповідатиме, темі твору, намагайтесь писати охайно, правильною літературною мовою, грамотно, просто, своїми словами, не забувайте про абзаци;
- пам'ятайте, що читач має відчувати ваше ставлення до того, про що ви написали;
- дотримуйтесь правильної пропорційності частин твору; у висновках постарайтесь зробити самостійні узагальнення, пов'язані з сучасністю.

• **Алгоритм підготовки творчої роботи для участі у Всеукраїнському конкурсі учнівської творчості**

1. Під час першого читання твору в чернетковому запису більше уваги приділяти змісту.

Визначити:

- Чи відповідає написане темі.
  - Як розкрита у творі основна думка.
  - Чи враховано адресата мовлення.
  - На які частина ділиться твір, і чи є логічний зв'язок між ними.
  - Чи відповідає зміст написаного складеному плану, обраному стилю і типу мовлення.
  - Якщо це твір-роздум, то чи дібрані переконливі аргументи (факти, приклади).
2. При повторному читанні з'ясувати, чи вдало у творі вжито мовні засоби відповідно до стилю і типу мовлення. Недоладності виправити.
  3. По змозі, прочитати твір утретє вголос: краще виявляються орфографічні й пунктуаційні помилки, огріхи в милозвучності тексту.
  4. Переписаний з чернетки твір доцільно перечитати ще раз, щоб не було перекручених слів. Треба враховувати, що на викладі й обсязі творчої роботи учня позначаються його вік, життєвий досвід, розумові здібності, ерудиція, словниковий запас тощо.

• **Підготовка учнів до написання робіт дослідницького характеру**

На етапі підготовки до написання мовно-літературного дослідження перед учнем постає низка завдань:

- вибір теми дослідження; робота над планом дослідницької роботи;
- укладання бібліографії з теми дослідження; опрацювання літературних джерел.

Дуже важливий момент – це вибір теми. Серед критеріїв, яким має відповідати тема дослідження, є такі:

- актуальність; новизна та перспективність; наявність джерельної бази;
- доступність пізнавальним можливостям учнів;
- відповідність віковим інтересам та потребам.

• **Алгоритм підготовки твору роздуму**

- Визначити тему; сформулювати тезу, навести 2-3 переконливі докази, які найкраще аргументують міркування з приводу теми;
- Проілюструвати власні думки посиланнями на приклади з художньої літератури (указати проблему, порушену письменником, назву твору, вказати та охарактеризувати художній образ, який допомагає розкрити проблему, навести цитату з твору тощо), історичні факти або випадки з життя;
- Не переказувати зміст, не давати повної характеристики образів;
- Сформулювати висновки.

Післямова

Мовна освіта в Україні передбачає вдосконалення технологій навчального процесу. Зважаючи, що роль української мови в нашому суспільстві значно зросла, мовна і мовленнєва компетенції учнів ґрунтуються на усвідомленні основної функції української мови – комунікативної, яка забезпечує мовленнєву діяльність її носіїв і впливає на їх духовний розвиток.

Робота з розвитку мовлення учнів забезпечує тісний зв'язок лінгвістичних теорій з практикою і ґрунтується на опрацюванні текстів різних стилів і типів мовлення, на аналізі їх змісту, структури і мовних засобів. Аналіз тексту дає цілісне уявлення про його ідейно-змістове навантаження і систему мовних засобів, що його виражають. Вважаємо, що у процесі викладання української мови комплексний лінгвістичний аналіз тексту треба ввести до системи роботи з розвитку зв'язного мовлення, тому що сучасна лінгводидактика орієнтує на текстову основу уроків, використання текстів для засвоєння лексичних, граматичних, стилістичних явищ. Під час лінгвістичного аналізу тексту учні засвоюють його комунікативні ознаки, стилістичну приналежність і функції мовних одиниць, а отже, формують і вдосконалюють свою мовну і мовленнєву компетенцію. У шкільній практиці предмет аналізу становлять вихідні тексти, тобто вони є моделлю для вироблення навичок творення похідних текстів.

Проблема тексту у зв'язку з навчанням зв'язного мовлення – важлива і принципова; оскільки текст є основною одиницею висловлення. Тому знання структури тексту, його теми, зв'язків для написання переказів різних жанрів, для навчання мовного спілкування (монологічного і діалогічного) є закономірною потребою сьогодення.

Найпоширеніші в системі розвитку зв'язного мовлення – це тексти переказів; які базуються на імітації певних рис вихідного тексту, відтворюють характерні риси композиційно-образної і лінгвостилістичної манери письменника. Переказ – це підготовча ланка до самостійного письма, написання творів, створення власних аналогічних висловлювань. Працюючи над переказами різних текстів, учні збагачуються прекрасними зразками висловлювань, засвоюють правила побудови текстів різних жанрів, стилів і типів мовлення. У процесі роботи над переказом збагачується мовний запас учнів, розвивається вміння вживати слова в точному значенні і користуватися різноманітними засобами мови для вираження певного змісту. Навчаючи школярів писати докладні перекази, потрібно насамперед вчити запам'ятовувати висловлювання, зберігати його в пам'яті. Цьому сприяє змістовий і типологічний аналіз тексту (виділяти типи мовлення; аналізувати добір мовних засобів; схематично фіксувати структуру тексту). Виконати операцію про розчленування допомагають знання про будову тексту, наявність у ньому різних типологічних фрагментів мовлення, відповідний добір мовних засобів, про засоби зв'язку цілого тексту і його фрагментів. Складання схеми, що відображає типологічну будову тексту, допомагає запам'ятати структуру висловлення і добір мовних засобів у відповідних фрагментах тексту і докладно відтворити текст.

Письмовий переказ вихідного тексту потребує від учнів орфографічних, пунктуаційних навичок і мовленнєвих умінь. Комплексні уміння, пов'язані з переказом, передбачають розуміння тексту, усвідомлюючи тему та основну думку, логіку викладу, провідний тип мовлення, запам'ятовувати конкретні факти, послідовність викладу матеріалу; усвідомлювати індивідуальний стиль автора; оформляти текст у вигляді автономного висловлювання.

Усі ці уміння розвиваються під час проведення всіх видів переказів. Отже, підвищення статусу переказу потребує від учителя особливої уваги до роботи над ним у період усього навчання української мови з п'ятого по одинадцятий клас.

Писемне мовлення – монологічне, йому властиві логічна впорядкованість, строгість побудови фраз, наявність не тільки сурядних, а й підрядних конструкцій, широке використання сполучників, багатство синонімів. Писемне мовлення не має конкретного адресата, тут відсутня допомога ситуації – неповне речення, еліпс, повтор, інверсія, просторіччя. Найбільш повно писемне мовлення школяра розвивається під час написання ним переказу і твору. Градація письмових робіт така: переказ твору письменника; розгорнута письмова відповідь на запитання; твір-мініатюра; твір.

Твір – це оригінальний зв'язний текст, самостійно складений учнем усно чи письмово за певною темою. Вміння писати твір – це вміння переконливо, логічно, образно викласти свої думки. Написанню твору повинні передувати цікаві змістовні уроки з глибоким аналізом художнього тексту і емоційним донесенням до учнів його ідейно-естетичного багатства. Коментар вчителя до програмових творів має бути оригінальним.

Своєрідність і складність писемного мовлення дослідив психолог Л.Виготський. Учителеві слід врахувати відмінності писемного мовлення від усного, визначені науковцем: писемне мовлення вимагає високого ступеня абстракції, це – мовлення подумки, позбавлене матеріального звука, це мовлення без співрозмовника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)». – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Проект // Дивослово. – 2011. – № 7. – С. 20–27.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2010. – № 8. – С. 1–17.
4. Конституція України [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/content/constitution.html/>
5. Національна доктрина розвитку освіти (17 квітня 2002 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу.